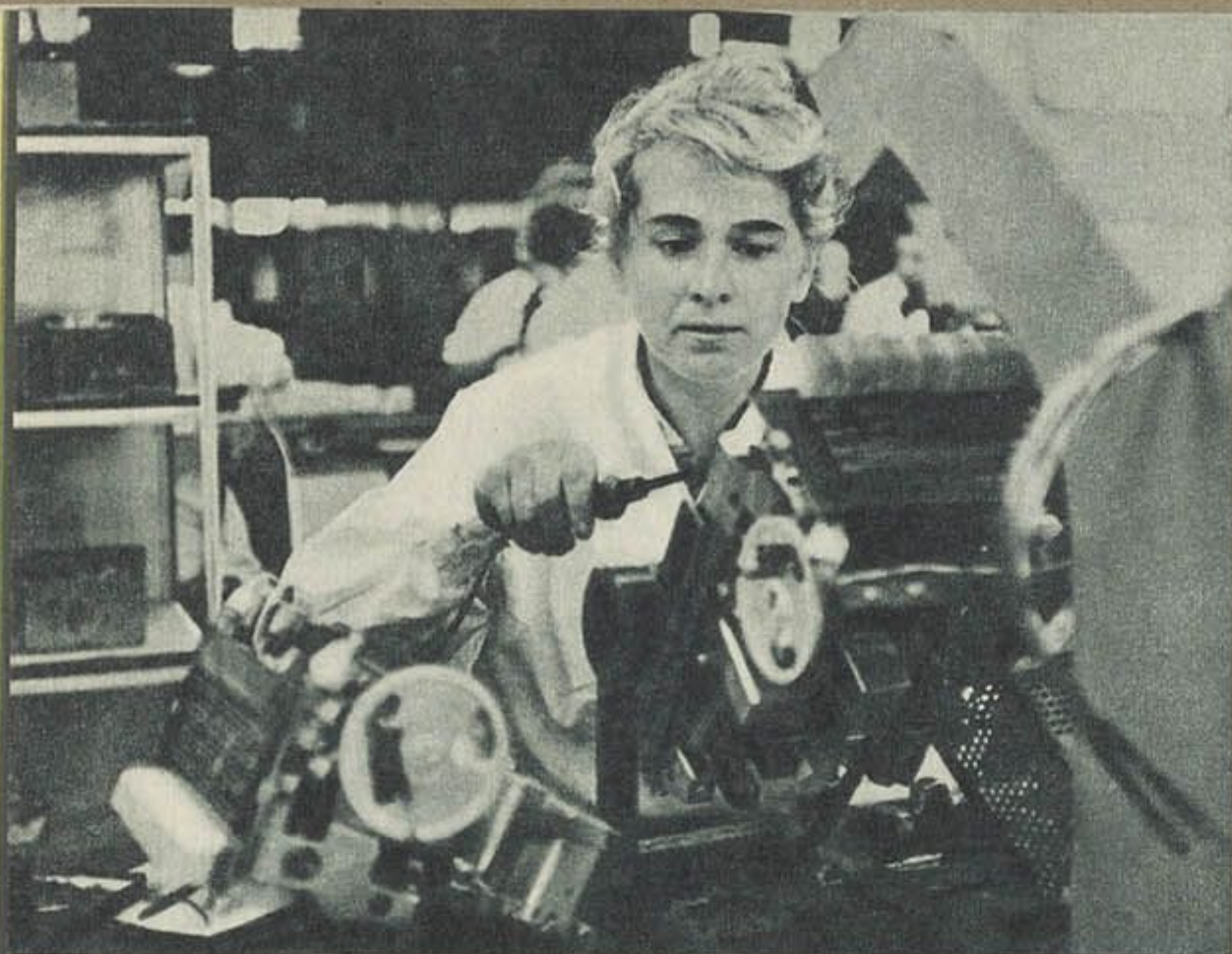

рабoтніца і сялянка

4 1968

30K-2
1844

Мінскі радыёзавод. Ларыса Багданава
манціруе радыёпрыёмнік.

Салістка Беларускага тэатра оперы і балета
Тамара Мальшакова ў балете «Пер Гюнт».

Ніна Рыгораўна Захарава, урач 11-й дзі-
цячай паліклінікі г. Мінска.

СВЯТА БАРАЦЬБЫ

Першамай! Чырвонымі сцягамі, вясёлымі народнымі шэсцямі прыйшоў ён на нашу зямлю паўстагоддзя назад. А да таго шмат гадоў міжнароднае свята працоўных адзначалася падпольна, рабочыя фабрык і заводаў, рэвалюцыйнае сялянства збіраліся ў лясам, каб наладзіць мітынг. Тых, каго паліцыя ўдавалася схопіць, царская ўлада жорстка карала: кідала ў турмы, ссылала на катаргу. Так было пры царызме, так было ў заходніх абласцях Беларусі, якія трапілі пад уладу буржуазнай Польшчы.

Удзельнікі тых першамайскіх маёвак і дагэтуль памятаюць, з якой рызыкай і адвагай ішлі яны адзначаць Першае мая—святая барацьбы і перамог, святая салідарнасці працоўных усяго свету. Вядомая падпольшчыца Аляксандра Іванаўна Федасюк, сёння пенсіянерка, а тады проста Шура, успамінае, як разам з рэвалюцыйна настроенымі сябрамі збіраліся яны ў лесе, недалёка за Кобрынам, як задоўга да свята развучвалі «Інтернацыянал», каб праспяваць яго там, на маёўцы. Якая магутная сіла была заключана ў гэтай песні! Як баяліся багачэй гэтага велічнага пралетарскага гімна, што клікаў на барацьбу, на знішчэнне старога свету і пабудову новага! Людзі спявалі не на поўны голас, іх чулі толькі навакольныя пушчы. Але ж гэта была сіла, сіла ўпэўненасці ў сваёй перамозе.

А цяпер вясёлы, сонечны Першамай—адно з самых любімых святаў савецкага народа. У гэты дзень на вуліцы выходзяць усе—ад малога да старога. З чырвонымі сцягамі, кветкамі, хораша апранутыя, у вачах іскрыцца радасць.

Сёлета Беларуская рэспубліка адзначае свой пяцідзесяцігадовы юбілей. Паўстагоддзя мы будавалі наш новы свет. Разам з усім народам, пад кіраўніцтвам партыі, ішлі разняволеныя жанчыны, якія зрабіліся паўнапраўнымі творцамі і будаўнікамі. Цяпер ніхто не адважыцца супярэчыць, усе пераканаліся, што поспех агульнай народнай справы ў немалой ступені залежыць ад працы, ведаў і ўмельства жанчын.

Наша рэспубліка за пасляваенны час ператварылася ў адзін з буйнейшых эканамічных раёнаў Савецкага Саюза. Створана магутная цяжкая індустрыя, хутка развіваюцца лёгкая і харчовая прамысловасць, узніклі новыя індустрыяльныя галіны: аўтамабіле- і трактарабуда-

Фота Э. Трыгубовіча

Пралетарыі ўсіх краін, яднайцеся!

работніца № 4
і сялянка

КРАСАВІК
1968

ШТОМЕСЯЧНЫ ГРАМАДСКА-ПАЛІТЫЧНЫ І ЛІТАРАТУРНА-МАСТАЦКІ ЧАСОПІС

ГОД ВYДАННЯ СОРАК ЧАЦВЁРТЫ

ВYДАННЕ ЦК КП БЕЛАРУСІ

Выдавецтва «Звязда».

БЫ І ПЕРАМОГ

ванне, нафтаздабыча і нафтаперапрацоўка, вытворчасць мінеральных угнаенняў і сінтэтычных валокнаў, электрычных машын, дакладных прыбораў. Вялікія змены адбыліся і ў сельскай гаспадарцы: яна цяпер аснашчана сучаснай тэхнікай, пастаўляе вялікую колькасць прадуктаў земляробства і жывёлагадоўлі. На аснове развіцця сацыялістычнай эканомікі, росту нацыянальнага даходу няспынна паліпшаецца дабрабыт працоўных горада і вёскі.

Жанчыны Беларусі! Ва ўсіх здабытках рэспублікі ёсць і ваш сумленны ўклад—мноства добрых спраў у заводскіх і фабрычных цэхах, лабараторыях, школах, на калгасных нівах. Партыя і Савецкі ўрад высока ацэньваюць вашу працу, адзначаюць высокімі дзяржаўнымі ўзнагародамі.

З кожным днём шырыцца спаборніцтва ў гонар Першамая, за дастойную сустрэчу пяцідзесяцігоддзя рэспублікі і дзярміновае выкананне пяцігадовага плана. Шмат нашых слаўных працаўніц праславілі сябе.

Многім стала вядома імя камсамолкі Любы Штайда, перадавой даяркі саўгаса «10 год БССР» Любанскага раёна. Скончыўшы школу, прыйшла яна на ферму і энергічна ўзялася за працу. Дапытлівай, стараннай дзяўчыне дапамагалі старэйшыя даяркі і заатэхнік. Ад кожнай каровы ў мінулым годзе Люба надала больш як па чатыры тысячы кілаграмаў малака. Пспехаў і шчасця табе, Люба!

Кароткая, але цікавая біяграфія і ў камсамолкі Марыі Лях, заатэхнікі калгаса «Светлы шлях» Маладзечанскага раёна. Дзесяцігодка, Гродзенскі сельскагаспадарчы інстытут—і затым праца ў калгасе. Настойлівая, патрабавальная, добры арганізатар, Марыя наладзіла заатэхнічную работу, прыхваціла ўсіх жывёлаводаў да вучобы. І ў тым, што калгас дабіўся летась высокіх надояў малака і здаў каля ста цэнтнераў мяса з кожных ста гектараў сельгасугоддзяў, вялікая заслуга маладога спецыяліста. У Марыі Лях шмат клопатаў акрамя службовых абавязкаў. Яе можна бачыць і на трыбуне лектара, і на клубнай сцэне: Марыя—удзельніца мастацкай самадзейнасці.

Характэрная ўласцівасць нашага сучасніка—жаданне добра рабіць сваю справу і думаць, як яе зрабіць яшчэ лепей. У гэтым нумары часопіса нашы чытачы пазнаёмяцца з жанчынамі—канструктарамі завода «Гомсельмаш», якія ствараюць новыя машыны для нашай сельскай гаспадаркі і ўвесь час шукаюць новае, імкнуцца зрабіць кожную машыну больш дасканалай, выгаднай і тэхнічна бездакорнай.

Пабывайце на Крычаўскім заводзе гумавай вырабаў, дзе працуе многа жанчын. Тут увесь час няспынна шукаюць спосабы паліпшэння прадукцыі. Больш чатырох мільёнаў пар абутку—прыгожага, зручнага, трывалага—будзе даваць гэтак прадпрыемства к канцу пяцігодкі. За апошні час больш разнастайная стала прадукцыя, мадэльеры і тэхнолагі вельмі шмат зрабілі, каб яна набыла добрую пагалоску. І спартсмены кажучь ім дзякуй. Крычаўскі спартыўны абутак—самы лёгкі. На мастацкім савеце ў Каўнасе ў мінулым годзе яго прызналі лепшым у краіне.

Сваімі поспехамі ганарацца многія дружныя, працавітыя калектывы, многія рабочыя і работніцы, інжынеры і тэхнікі—усе, хто імкнецца сваёй добрасумленнай працай парадаваць маці-Радзіму. Кожная новая перамога рабочых, кожны цэнтнер прадукцыі, атрыманы калгаснікамі, павялічвае магутнасць і багацце краіны, паліпшае дабрабыт народа, радуе нашых сяброў, дзе б яны ні жылі.

Няхай жыве Першамай!

Няхай жыве свята вясны, свята міжнароднай салідарнасці працоўных усёй зямлі!

Дырыжыруе Татцяна Каламіцава, народная артыстка БССР.

Ларыса Пятроўна Бокун (справа)—заслужаны трэнер СССР.

Ала Ямеліна дапамагае жанчынам быць прыгожымі. Нездарма яна працуе ў Мінскім салоне прыгажосці.

Яна гала чалавецтву ЛЕНІНА

Дзяцінства Марыі Аляксандраўны Бланк, маці Уладзіміра Ільіча Леніна, прайшло пад высакародным уплывам яе бацькі, доктара Аляксандра Бланка, вядомага сваімі прагрэсіўнымі поглядамі. Бацька з малых год прывучыў сваіх дзяцей да працы, загартаваў іх фізічна і падрыхтаваў да самастойнага асэнсаванага жыцця.

Марыя Аляксандраўна марыла атрымаць сур'ёзную адукацыю, але пансіёны для высакародных дзяўчат, дзе панаваў ханжаскі дух, былі не да спадобы яе бацьку. І маленькая Марыя задавальнялася тым, што давала ёй хатняе асяроддзе. Чытала тыя кнігі, якія раіў бацька, рабіла заўвагі аб прачытаным, упарта працавала над сабой і, такім чынам, накіпіла значны запас ведаў. Добра гаварыла і пісала па-французску, па-нямецку і па-англійску. Любіла музыку і сама іграла на раялі.

У 1863 годзе Марыя Аляксандраўна выйшла замуж за настаўніка Ілью Мікалаевіча Ульянава, які імкнуўся да шырокай дзейнасці на карысць народа. Маладая жанчына цалкам падзяляла прагрэсіўныя педагогічныя погляды свайго мужа. У гэтай сям'і 22 красавіка 1870 года нарадзіўся Уладзімір Ільіч Ленін.

Вынаходлівая ад прыроды Марыя Ульянава глыбока ўнікала ў схільнасці сваіх дзяцей, правільна ўлоўлівала і разумна накіроўвала іх інтарэсы. Не праяўляючы да іх ні залішняй сентыментальнасці, ні паблагжлівасці, яна з выключнай сур'ёзнасцю адносілася да іх унутранага духоўнага і эмацыянальнага свету. Заўсёды знаходзячыся пры сваіх дзецях, Марыя Аляксандраўна асцярожна і тактычна сачыла за імі, часта ўдзельнічала ў іх гульнях і забавах, але ніколі нічога не навязвала ім, ніколі не аддавала перавагі каму-небудзь з іх. Яна проста ўмела далучыцца да дзяцей, пасмяяцца разам з імі, даставіць радасць у роўнай меры кожнаму з іх, і іменна гэта рабіла Марыю Ульянаву такой прывабнай, жаданай і заўсёды зразумелай для яе дзяцей. Пазней старэйшая дачка Ульянавых Анна Ільінічна не раз успамінала з пачуццём глыбокай удзячнасці аб прыдуманай маці «гульні ў сані», поўнай фантазіі. Гульня заключалася ў наступным: некалькі крэслаў ператвараліся ў сані, запрэжаныя

тройкай коней. Адзін з братоў быў ямшчыком, які сядзеў на козлах. Маці з астатнімі дзецьмі садзілася ззаду і ў лёгкай, даступнай форме апісвала ім прыгажосць тых месц, па якіх яны быццам бы праязджалі. Анна Ільінічна гаварыла, што ў далейшым жыцці ні адзін мастак не дзейнічаў так моцна на яе душу, не дарыў яе такімі шчаслівымі і паэтычнымі мінутамі, як маці ў час гэтай гульні.

Умела выкарыстоўваючы гульні, Марыя Аляксандраўна непрыкметна, паволі пачала вучыць дзяцей чытаць. Яна была іх настаўніцай. У пяць год Анна ўжо складала самастойна асобныя словы з выражаных літар, а старэйшы з братоў, Саша, яшчэ з большай лёгкасцю спраўляўся з гэтымі задачамі ў час гульні. У чатыры гады ён ужо чытаў расцеленую на падлозе газету, поўную па ёй на калянах. Уладзімір Ільіч, як вядома, у пяцігадовым узросце свабодна чытаў і пісаў і таксама быў гэтым абавязаны сваёй маці.

У доўгія зімовыя вечары Марыя Аляксандраўна часта іграла на раялі, а дзеці, усеўшыся вакол яе, затаішы дыханне, слухалі мелодыі, якія яна выконвала, або, калі былі ўжо ў пасцелі, засыналі пад музыку. А калі падраслі, нават вучыць урокі або выконваць ускладненыя на іх маці даручэнні любілі пад гукі раяля. Такім чынам, у іх ужо ў раннім узросце сфармаваўся музычны густ і цікавасць да музыкі. Не выпадкова ўсе яны, а асабліва Уладзімір Ільіч, любілі і разумелі найскладанейшыя музычныя творы. Дарэчы, на ўроках музыкі Ленін праявіў выдатныя музычныя здольнасці.

Сям'я Ульянавых.

Марыя Ульянава была для сваіх дзяцей і першай настаўніцай замежных моваў — французскай, нямецкай і англійскай. Пад кіраўніцтвам маці дзеці прачыталі нямала кніг на рускай і замежных мовах. У кожнага з іх была свая кніжная шафа, у якой яны трымалі адпаведныя іх падрыхтоўцы рускія і замежныя кнігі і часопісы. Усе дзеці ў сям'і Ульянавых былі знаёмы з лепшымі творамі рускай і сусветнай класічнай літаратуры. Аляксандр Ульянаў, напрыклад, з дзіцячых год любіў Пушкіна, а Уладзімір Ільіч глыбока паважаў Тургенева. Любімым паэтам усёй сям'і быў Некрасаў. Вялікай пашанай карыстаўся і Пісараў, бо ён вучыў, што жыццё — гэта пастаянны працоўны працэс, і толькі той, хто разглядае жыццё з гэтага пункту гледжання, разумее яго сапраўдны чалавечы сэнс.

Марыі Аляксандраўне належыць велізарная заслуга ў фармаванні характараў і поглядаў сваіх дзяцей. З ранняга ўзросту вучыла яна іх ненавідзець хлусню, крывадушнасць і маладушнасць. Вобраз іх высакароднай маці глыбока ўрэзаўся ў душу ўдзячных дзяцей як неўвядальны прыклад і ўзор крышталёвай сумленнасці, адкрытай, яснай і прамой манеры думак і гаварыць. Марыя Ільінічна называла сваю маці «вобразам высакароднай велічы». На працягу ўсяго свайго жыцця Марыя Аляксандраўна была для сваіх дзяцей выхавальцай і настаўніцай у самым прамым і сапраўдным сэнсе гэтага слова. Вось чаму Анна

Ільінічна расказвала, што, не цікавячыся модамі і плёткамі, якія ў той час былі га-лоўнай тэмай размоў паміж дамамі, Ма-рыя Аляксандраўна большую частку свайго часу праводзіла ў асяроддзі сва-ёй уласнай сям'і і вельмі сур'ёзна займа-лася выхаваннем сваіх дзяцей. З уласці-вым ёй тактам і беспамылковай унутра-най інтуіцыяй яна не праходзіла міма на-ват самых, здавалася б, нявінных недахо-паў кожнага са сваіх дзяцей і змагалася за пераадоленне іх з выключнай цяро-лівацю і паслядоўнасцю. Ніколі не павы-шаючы тону, не ўжываючы фізічных па-каранняў, яна выхавала сваіх дзяцей па-слухмянымі, дысцыплінаванымі, старан-нымі і працавітым.

Паміж Марыяй Аляксандраўнай і яе мужам, якія жылі вельмі дружна, ніколі не было спрэчак адносна выхавання дзя-цей. А калі ўсё ж узнікала якое-небудзь рознагалоссе, то яны высвятлялі спрэч-нае пытанне, калі аставаліся адны, каб не пахіснуць упэўненасці дзяцей у адзіным «сямейным фронце».

Сям'я Ульянавых была сціплай і праца-вітай. Усе члены яе, у залежнасці ад уз-росту, мелі свае строга акрэсленыя за-дачы і абавязкі.

Увосень 1886 года раптам памёр Ілья Мікалаевіч. Страта была цяжкая. Марыі Аляксандраўне трэба было гадаваць сва-іх дзяцей адной, разлічваючы толькі на сціплую пенсію ўдавы. Яшчэ не сціх жаль па мужу, як на яе абрушыўся новы стра-шэнны ўдар — арыштавалі і затым паве-сілі яе старэйшага сына Аляксандра, які ўдзельнічаў у падрыхтоўцы замаху на Аляксандра ІІІ. Узрушаная, але не стра-ціўшая самавалодання нават і ў гэтыя жахлівыя хвіліны, маці выканала апошняе

жаданне свайго сына — прынесла яму ў турму, незадоўга да выканання прыгаво-ру, вершы Генрыху Гейне. Калі яна вяр-нулася дадому, Уладзімір Ільіч заўважыў, што яна ўжо зусім пасівела...

З такой жа мужнасцю сустрэла Марыя Аляксандраўна і трэці жорсткі ўдар — заўчасную смерць сваёй дачкі Вольгі, курсісткі ў Пецяярбургу. Але і на гэты раз нязмерны смутак не сакрушыў любячую маці. Ёй патрэбны былі сілы для астат-ніх дзяцей. А тыя ўжо ўступалі ўсё больш рашуча ў барацьбу. У гэтыя гады канчаткова сфармаваліся рэвалюцыйныя погляды Уладзіміра Ільіча.

Марыя Ульянава вельмі добра разуме-ла рэвалюцыйныя імкненні і ідэалы сваіх дзяцей. І не толькі разумела, але падзя-ляла і заахвочвала іх. Астатнія яе дзеці — Анна, Дзмітрый і Марыя — таксама сталі членамі заснаванай іх братам Уладзімі-рам бальшавіцкай партыі. Неаднаразова царская паліцыя кідала маладых Ульяна-вых у змрочныя казематы Пецяярбурга, Масквы, Кіева і Саратава. Гадзінамі пра-стайвала маці ў прыёмных турмаў і па-ліцэйскіх участкаў дзеля хвіліннага спат-кання са сваімі дзецьмі, каб надаць ім смеласці, падбадзёрыць іх. «Ваш старэй-шы сын быў павешаны, — сказаў М. Улья-навай дырэктар адной турмы. — І другі скончыць на шыбеніцы!» Марыя Аляк-сандраўна адказала: «Я ганаруся маімі сынамі!»

У Саратаве летам 1912 года, калі Ленін быў у эміграцыі, абедзве дачкі Марыі Аляксандраўны былі арыштаваны і паса-джаны ў турму. Старая, змучаная паста-ным напружаннем і трывогамі М. Улья-нава працягвае хадзіць па турмах і ўча-стках і ў саратаўскім паліцэйскім участку

траціць прытомнасць... Увесь гэты час, як заўсёды, калі бываў далёка ад яе, Ле-нін пісаў маці пяшчотныя, поўныя глыбо-кіх клопатаў пісьмы: «Ці ёсць у цябе знаёмыя, мая дарагая? Ці наведвае хто-небудзь? Горш і цяжэй за ўсё ў такіх выпадках раптоўная адзінота». Ленін вельмі хацеў, каб маці была з ім, і не раз прасіў яе пераехаць жыць да яго за мяжу. Але яна заўсёды аставалася каля тых сваіх дзяцей, якім у дадзены момант больш за ўсё была патрэбна. Першая су-светная вайна перапыніла перапіску Ле-ніна з маці. У гэты час ён быў цалкам паглынуты падрыхтоўкай падзей, якія ўзрушылі свет.

Ленін вярнуўся ў Петраград 3 красаві-ка 1917 года. Сустрэты тысячамі трыум-фуючых людзей, ён сказаў з браневіка сваю гістарычную прамову, абвясціў свае геніяльныя красавіцкія тэзісы — праграму сацыялістычнай рэвалюцыі ў Расіі. Не магла яго сустрэць і абняць толькі маці. У той жа дзень Ленін накіраваўся на Вол-каўскія могілкі пакланіцца яе магіле. Ма-рыя Аляксандраўна Ульянава памёрла 25 ліпеня 1916 года.

х х х

Марыя Аляксандраўна Ульянава — ма-ці рэвалюцыянераў, жанчына, якая дала чалавецтву вялікага Леніна, — абаяльны і гераічны вобраз жанчыны і маці, узор выхавальніцы, прыклад беззапаветнага і самаадданнага жыцця. Марыя Ульяна-ва — жанчына і маці, чыя любоў, як га-варыў Максім Горкі, не ведала межаў. Яе цудоўнае жыццё заўсёды будзе ней-выдальным прыкладам для любой маці.

Ніл ГІЛЕВІЧ

Л е н і н

Калісь,
Зусім малое хлапчана,
Мяне падносіў бацька да партрэта
І пры гасцях, каб бачыла радня,
Пытаўся ласкава:
— Скажы, хто гэта!

І дужа радаваўся кожны раз,
І цалаваў у шчырым захапленні,
З бацькоўскай гордасцю,
Калі ў адказ
Я называў беспамылкова:
— Ленін.

Што азначае гэтае імя —
Пазней,
пазней пачну ўяўляць патроху
І разумець,
Што людзі нездарма
Назваі ленинскіх сваю эпоху.

Раней,
Чым выпала мне ў першы раз
Том неўміручы разгарнуць натхнёна,
Я ўжо душой чытаў правадыра,
Я сэрцам Леніна чытаў штодзённа.

Чытаў па тым,
Як трактары гулі,
Да небакраю гонячы барозны,
Як з курнай хаткі,
Дзе бацькі жылі,
Перабіраліся мы ў дом
Высожны.

Па тым,
Як хораша ў святочны дзень
Маглі прыбрацца крамліноў дзяўчаты,
Па тым,
Як грозны бор стары гудзеў
У дні вялікай помсты
І адплаты.

Чытаў на ростанях дарог і дзён,
Чытаў і можа — як ніколі, шчыра,
Калі ў наказы,
Што пакінуў ён,
Яшчэ мацней паверыла Айчына.

Але і сёння Леніна імя
Не вызнаць мне і не спазнаць дарэшты,

Бо імя гэтаму — граніц няма,
Як Рэвалюцыі не ўгледзіш меж ты,

Бо заўтра зноў
Для сэрцаў і вачэй,
Як сонца,
Што ніколі не заходзіць,
Яно засвеціцца яшчэ ярчэй
І небасхілы новыя ахопіць.

І так,
Як бацька некалі мяне,
Падношу сёння сына да партрэта
У невяліччай рамцы на сцяне
І ласкава пытаюся:
— Хто гэта!

І невыказна рад,
І кожны раз
Цалую сына ў шчырым захапленні,
З бацькоўскай гордасцю,
Калі ў адказ
Ён без запінкі называе:
— Ленін.

Цікава пабудавана чалавечая памяць: іншы раз якая-небудзь дробязь усе думкі ўскалыхне, і паўстане мінулае, быццам толькі ўчора было. Вось так і ў мяне.

У цэху выдавалі прэміяльныя, або, як у нас ахрысцілі, трынаццатую зарплату.

Калі завод толькі пераходзіў на новую сістэму планавання і эканамічнага стымулявання вытворчасці, шмат гаварылі пра яе перавагі. Іх і сапраўды шмат. Але сёння я бачыла: кожны рабочы яскрава пераканаўся, што новая сістэма дазваляе ўмела спалучаць інтарэсы дзяржавы і інтарэсы працоўных. Усміхаючыся адыходзілі рабочыя ад стала касіра: прыемна атрымаць звыш зарплату яшчэ амаль адну. І тут жа сярод стрыжнёўшчыц нашага ліцейнага цэха коўкага чыгуну зайшла размова: як спажыць гэтыя грошы? Жанчыны ў нас маладыя, магчыма, таму ў мяне спыталі першай, як я думаю на конт гэтага. Я сказала, што, памойму, трэба купіць што-небудзь памятнае, каб гэты дзень запомніўся, як і дзень першай зарплаты. Сказала — і быццам дваццаць два гады назад па календары перакінула.

Прыехала я тады з Палесся ў Мінск семнаццацігадовай дзяўчынкай па камсамольскай пучэўцы. Наш аўтамабільны толькі пачынаў будавацца. Сярод сасняку першыя карпусы ўзнімаліся. І вось мы тут як тут — добраахвотнікі. Рукі так і гарэлі да работы — жудасна было глядзець на разбураны, абрабаваны горад, хацелася памагчы ў меру сваіх сіл хутчэй залячыць раны вайны, пачаць новае жыццё. Якія ўжо тут выхадныя — працавалі па дзве змены, а ў нядзелю ішлі горад ад руін ачышчаць. А на руінах словы, быццам крывёю напісаныя: «Мы адродзім цябе, родны Мінск!» Не ведаю, хто іх напісаў. Але яны для кожнага з нас як клятва гучалі.

Цяжкія былі гады. І вось першая зарплата. Вельмі чакалі мы яе тады. Атрымалі — і ўсёй бригадай пабеглі ў камерцыйны магазін у чаргу па хлеб. Тады, у гады картачнай сістэмы, булка хлеба па камерцыйных цэнах, памятаю, каштавала 400 рублёў. І самае вялікае жаданне было пасля галадоўкі ваенных год — хлеба ўволю пад'есці.

Успомніла я дзяўчатам пра сваю першую зарплату, а яны смяюцца: «Ну, мы па хлеб зараз не пабяжым».

Так, сёння яны ні па булкі, ні па масла, ні па каўбасу пасля зарплаты не пабягуць. Адна хоча з трынаццатай зарплаты туфлі «шпількі» купіць, у другой чарга на халадзільнік падыходзіць, трэцяя думае кааператыўным метадам кватэру будаваць — зна-

чыць, на ашчадную кніжку пакладзе... Ды і я па хлеб не пабягу. Хлеб і мяса, масла і цукар — гэта справа будзённая. І добра, што пра іх не марыш, а проста прыходзіш у магазін і бярэш як належнае. Значыць, жыць сталі добра. У кожную сям'ю прыйшоў дастатак.

Вялікія перамены і ў жыцці завода. Яны адбыліся на маіх вачах. Новыя цэхі, новая тэхніка, новыя маркі машын.

Нядаўна ў нас была арганізавана выстаўка як бы мінулага, сучаснага і будучага завода: былі прадстаўлены маркі аўтамабіляў, з якіх пачынаў МАЗ сваю гісторыю, сямейства аўтамабіляў, якія цяпер сыходзяць з канвеера, і машыны, якія прапанаваны канструктарамі для вытворчасці ў бліжэйшыя гады. Ідзеш ад машыны да машыны — і быццам свой дваццацідвухгадовы шлях паўтараеш. Што і казач, радасна бачыць поспехі завода. Першыя машыны цяжка параўноўваць з цяперашнімі волатамі-прыгажунамі. Сёння нашы МАЗы ідуць у 42 краіны свету, нясуць славу мінскіх аўтамабілебудаўнікоў па далёкіх дарогах планеты. І кожны, хто лічыць сябе сапраўдным членам шматлікага калектыву МАЗа, перажывае за лёс машын, якім яны далі пучэўку ў жыццё.

Кожны год у жыцці завода багаты падзеямі, напоўнены працай. Але год мінулы быў асаблівы: у год паўвекавага юбілею Савецкай улады аўтамабілебудаўнікі перайшлі на новую сістэму планавання і эканамічнага стымулявання. Для прадпрыемства адкрыліся вялікія перспектывы, але ж і ад калектыву спатрэбілася велізарнае працоўнае напружанне. План выпуску валавой прадукцыі павышаўся, і нам самім давалася права вырашыць, якімі рэзервамі забяспечыць яго выкананне. Гэтыя рэзервы знайшлі, план выканалі, а рабочыя атрымалі за кошт прыбыткаў трынаццатую зарплату.

За год на заводзе былі створаны фонды матэрыяльнага заахвочвання. Больш паўтара мільёна рублёў пайшло на прэміі. На сацыяльна-культурныя мерапрыемствы і жыллёвае будаўніцтва выдаткавана 1100 тысяч рублёў, 992 тысячы рублёў — на развіццё вытворчасці. Гэтыя лічбы часта паўтараліся на сходах рабочых, калі падводзіліся вынікі 1967 года.

Дадатковая зарплата амаль ва ўсіх аказалася розная — у залежнасці ад стажу, ад адносін да працы, ад якасці здадзенай прадукцыі. Прозвішчы парушальнікаў працоўнай дысцыпліны, прагульшчыкаў, бракаробаў зусім адсутнічалі ў ведамасцях.

Новы год пачаўся з новых, павышаных, абавязальстваў.

Дзяржаўны план патрабуе павялічыць выпуск валавой прадукцыі ў трэцім годзе пяцігодкі на 3,7 працэнта ў параўнанні з мінулым годам. Лічба немалая, і выкананне яе прадугледжваецца ў асноўным за кошт павышэння прадукцыйнасці працы.

Кожнаму з нас трэба адшукаць гэтыя рэзервы. А яны ёсць. Узяць хоць бы наш цэх. Устаноўка новых пескастрэльных машын, безумоўна, узяла прадукцыйнасць працы, аднак зроблена яшчэ далёка не ўсё — частка стрыжнёўшчыц па-ранейшаму працуе ўручную. Укараненне новай тэхнікі і тэхналагічных працэсаў — нявыкарыстаны рэзерв і ў іншых цэхах. Тут, магчыма, рашаючае слова за нашымі канструктарамі, інжынерамі і рацыяналізатарамі. А што датычыць ліквідацыі страт ад браку, дык тут кожны павінен звярнуцца да свайго рабочага сумлення. Наш завод у мінулым годзе не справіўся з заданнем па зніжэнню страт ад браку — і адказвае за гэта кожны. Лозунг калектыву: «Гонар заводскай маркі — твой гонар» — не проста прыгожыя словы, а вялікая адказнасць, вялікая работа.

Велізарны рэзерв павышэння прадукцыйнасці працы заключаюцца ў рацыяналізатарскай рабоце. І нездарма адміністрацыя выдзяляе на далейшае развіццё масавага руху рацыяналізатараў і вынаходнікаў сёлага 80 тысяч рублёў. Плануецца ўкараніць у вытворчасць 1400 рацыяналізатарскіх прапаноў і 8 вынаходстваў.

Рэзервы трэба шукаць і ў пераглядзе ўстарэлых і заніжаных норм выпрацоўкі, і ў павышэнні кваліфікацыі рабочых. Тут сваё важнае слова павінны сказаць мы, ветэраны завода. Шэфства вопытных рабочых над навічкамі — гэта добрая форма вучобы: «новенькія» спасцігаюць сакрэты майстэрства, ім прывіваецца пачуццё гонару за свой завод, свой цэх, свой ўчастак, сваю професію. У нашым цэху можна на пальцах пералічыць ветэранаў — Надзея Іванаўна Рабікава, Надзея Міхайлаўна Алісімчык, Анастасія Уладзіміраўна Паліўкіна і яшчэ пару чалавек набярэш. Многія папрацуюць тры-чатыры гады, а то і менш — і бегаюць з абхадным лістком. Вядома, наша работа не з лёгкіх, а рабочыя — толькі зірні на дошку аб'яў — усюды патрэбны. Мусіць, мы, ветэраны, не ўсё зрабілі, каб маладыя рабочыя палюбілі сваю спецыяльнасць, свой цэх. Цякучасць — гэта вялікія страты на вытворчасці. Нам ёсць над чым падумаць. Новая сістэма планавання і эканамічнага стымулявання дае ў рукі добры выхаваўчы сродак: летуны не толькі не ў пашане, яны і матэрыяльна прайграюць. Гэты сродак трэба ўмела выкарыстаць.

Не ўяўляю, як бы я магла без свайго завода. Ён рос на маіх вачах. І разам з ім я расла — атрымала спецыяльнасць, уступіла ў партыю. Тут высока ацанілі маю сціплую працу, прысвоішы званне Героя Сацыялістычнай Працы. Тут усё мне дорага. Нават стары барак, што астаўся ля новага будынка заводаўпраўлення, якому моладзь без жалю выносіць прыгавор — «на злом!», для ветэранаў дарагі, як гісторыя: тут нас у далёкім ужо 1946 годзе прымалі на работу. Але няхай знікае «барачная гісторыя». Мы ганарымся новым гарадком аўтазаводцаў. Памятаю, як радаваліся мы нашаму новаму Палацу культуры, тады ён нават у горадзе быў адным з лепшых. Цяпер нас ужо не задавальняюць яго маштабы. Ну што ж, сёлета плануецца пачаць будаўніцтва новага Палаца культуры і плавальнага басейна. Памятаю, як, жывучы на прыватнай кватэры, мы з дзяўчатамі марылі пра ўласны куток. Сёння яшчэ не поўнасьцю вырашана на заводзе жыллёвая праблема: расце прадпрыемства, шмат прыходзіць моладзі — але кожны год завод будзе жылыя дамы. У 1968 годзе 11260 квадратных метраў жылой плошчы здадуць будаўнікі аўтазаводцам, ды яшчэ пачнецца будаўніцтва маладзёжнага інтэрната на 1200 месц.

Ветэраны ўсе маюць добраўпарадкаваныя кватэры. Аднойчы я была за граніцай і ў гутарцы сказала, што плачу за двухпакатковую кватэру і за ўсе каму-

нальныя выгоды крыху больш 10 рублёў. Субяседнік вельмі здзівіўся і, магчыма, не павярнуў. А мы да гэтага прывыклі. Мы як належнае прымаем бясплатнае медыцынскае абслугоўванне. 170 урачоў, медсясцёр, лабарантаў стаяць на варце здароўя работнікаў МАЗа. Летась кожны сёмы работнік завода адпачываў у санаторыях і дамах адпачынку. Дзейнічае турыстычная база «Волма». Нашы дзеці адпачываюць у цудоўным піянерскім лагеры «Зубронак», для малодшых адкрыты дзіцячыя сады і яслі. Усё гэта мы прымаем як належнае, бо мы — гаспадары. Гаспадары завода, горада, краіны.

Але нялішне часцей успамінаць, што ты гаспадар, і калі гутарка ідзе пра нашы абавязкі. Руплівы гаспадар патрэбен у кожным доме, тым больш, калі гэты дом — вялізны завод. Новая сістэма вытворчага планавання і эканамічнага стымулявання дае вялікую прастору актыўнасці і творчасці калектыву, кожнага рабочага, інжынера. Чакаць, што нехта іншы будзе змагацца са стратамі, нехта іншы будзе шукаць унутраныя рэзервы вытворчасці, — так не можа рабіць гаспадар. А мы ж гаспадары. І ніхто лепш за нас гэтага не зробіць.

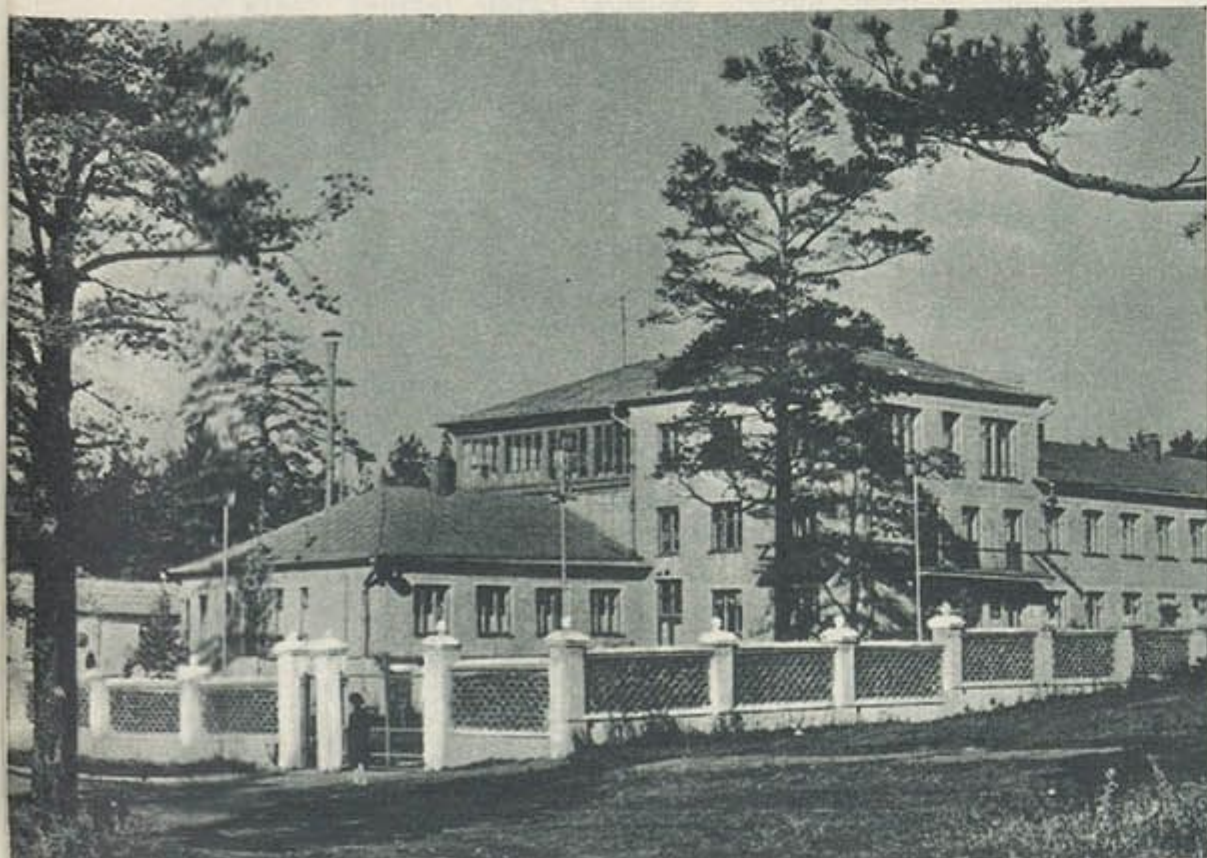
**Надзея ЯКУБОВІЧ,
брыгадзір стрыжневага
аддзялення цэха
коўкага чыгуну МАЗа,
Герой Сацыялістычнай
Працы.**

У такіх пакоях на два чалавекі жывуць адпачываючыя прафілакторыя Гродзенскага азотнаўкавага завода.

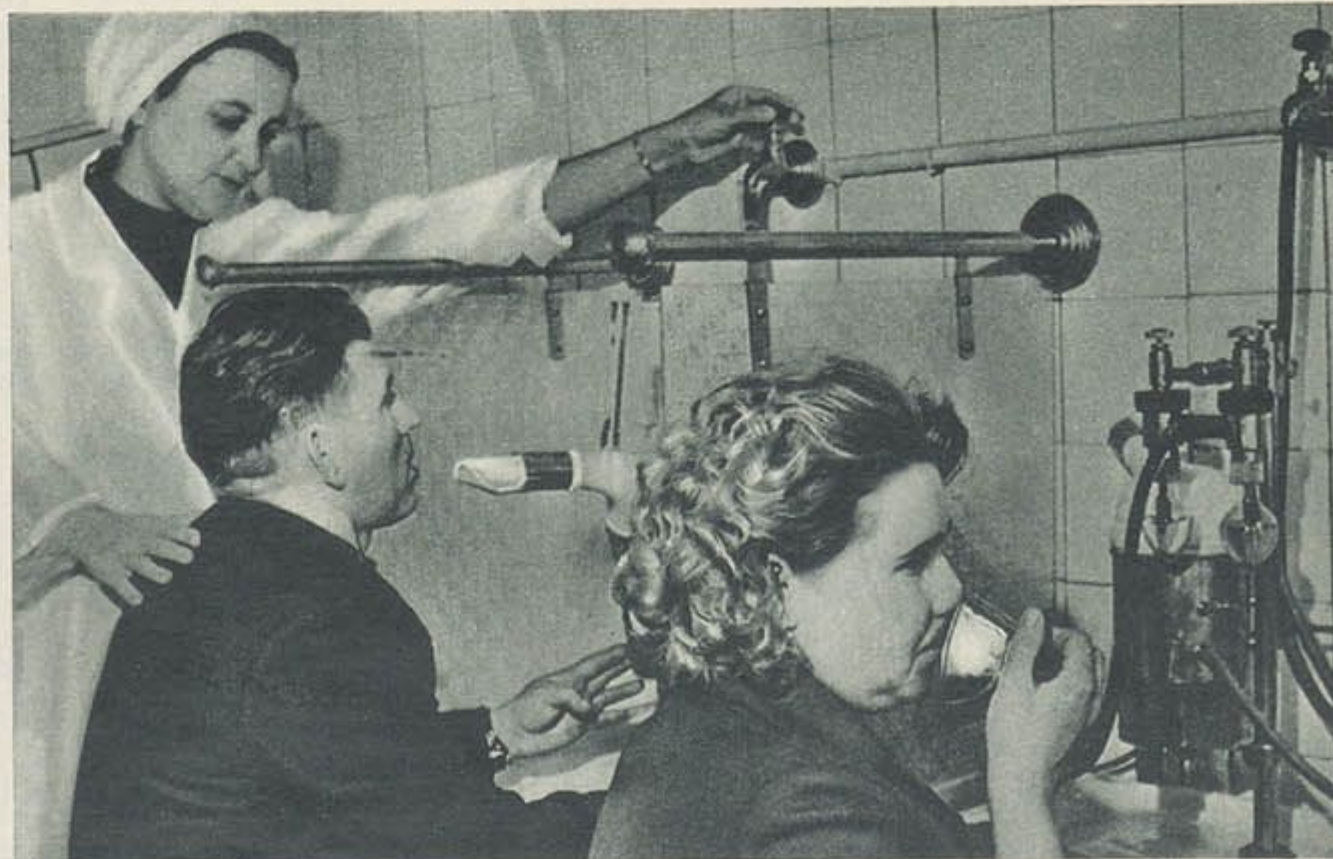
Фота А. Перахода. (БелТА).

На здымку: прафілакторый Мінскага трактарнага завода. Кожны месяц тут папраўляюць сваё здароўе сто чалавек.

У кабінёце інгаляторыя прафілакторыя трактарабудаўнікоў.

Фота П. Наватарава. (БелТА).

У эксперыментальным цэху. У цэнтры — Вольга Грамыка.

АД ПЕРШАГА ВАТМАНА...

Першы ліст ватмана, ад якога пайшла думка, пачыналася работа над новай канструкцыяй. Вось ён тут, пад самым сподам на стала, а зверху «нараслі» ўжо новыя і новыя лісты. Адзін, другі, трэці...

— Усё шукаю, думаю...

— Над чым, Лідзія Рыгораўна?

Інжынер-канструктор СКБ «Гомсельмаша» Лідзія Волкава не можа так проста, адным-двумі сказамі, растлумачыць неспецыялістам мэта сваіх пошукаў. Чарцяжы, тэхналогія, Тэхналогія і зноў чарцяжы... І ўсё ж паступова ад складаных паняццяў мы пераходзім да самых простых, даступных кожнаму чалавеку рэчаў. На камбайнах ёсць касілачныя апараты. Паставіў адзін апарат — і касі, напрыклад, пшаніцу. Сёння, заўтра, паслязаўтра касі. А што, калі

заўтра або праз дзве-тры гадзіны трэба неадкладна касіць што-небудзь іншае? Траву, напрыклад? Вось тут і пачынаецца праблема. Адзін і той жа касілачны апарат пшаніцу і траву не возьме.

— Я шукаю спосаб хутка мяняць касілачныя апараты, каб аператыўна маневраваць «здольнасцямі» камбайна. Разумеецца, як гэта важна? Асабліва ў час уборкі...

Праблема № 1.

— А ў мяне свая праблема...

Клара Іванаўна Растаніна, яшчэ адзін канструктор СКБ. Яны прыехалі сюды разам некалі даўным-даўно, яшчэ ў першыя пасляваенныя гады, прыехалі вясёлай стайкай дзяўчат-выпускніц тэхнікума, жылі ў разбураных цэхах, у бытоўках, стаялі ля «калыскі» першых машын, якія выпускаў тады «Гомсельмаш», — жніўра, трактарных валакуш, касілак, рабілі свае першыя нескладаныя і «ох якія складаныя» для нас, навічкоў, чарцяжы, і сталі ўжо ветэранамі завода, ветэранамі яго спецыяльнага канструкторскага бюро.

Пасябравалі на ўсё жыццё. І работы іх нібы пераклікаюцца, дапаўняюць адна адну, хаця ў Растанінай ужо свая канструктарская задача, свая практычная мэта. Новая і арыгінальная. Клара Іванаўна вырашае праблему, вельмі важную не толькі для камбайна, не толькі для завода, але, бадай, для навукі ў цэлым, для практыкі машынабудавання ў шырокім сэнсе гэтага слова. Нездарма яе праца цесна ўвязана з ідэямі навукова-даследчага інстытута.

Яна стварае нажы для камбайна, якія б заточваліся самі, разумеецца — самі! — у працэсе работы. Што гэта такое, як гэта важна, лепш за ўсіх мог бы сказаць камбайнер. А ці складана?

Заглянем крыху ў творчую «кухню» канструктора.

— Трэба падабраць асабліваю форму, «геаметрыю» нажа... Трэба наплавіць некалькі слаёў металу так, каб атрымаўся адзін, самы ўстойлівы. Знайсці спалучэнне сталей... Вызначыць метады тэрмаапрацоўкі... і г. д. і г. д.

Усе эксперыментальныя службы завода працуюць сумесна з канструкторам, але чарцёж, першааснову павінна зрабіць толькі яна адна, Клара Іванаўна Растаніна. Няма дзён і месяцаў прайшло ў пошуках. Няма варыянтаў выпрабавана, і, здаецца, мэта побач, здаецца, яна ўжо зусім блізка. Але...

— Не, пакуль яшчэ не ўсё добра. Хаця і нешта атрымліваецца.

Канструктор — такая прафесія: радасць сваёй уласнай творчай знаходкі прыходзіць няскора і не заўсёды так, як гэта часам уяўляецца нам: імгненне — адкрыццё! Другое імгненне — узляцеў у неба самалёт тваёй канструкцыі, адправіўся ў поле камбайн, народжаны раптоўнай бліскачай думкай канструктара, і твар яго ззяе ад шчасця. Мы не станем адымаць у гэтай чужоўнай прафесіі усю яе пазію і рамантычнасць. Ёсць знаходкі і ідэі, прыцыпова новыя канструкцыі, народжаныя творчасцю аднаго чалавека, ёсць і бліскучыя адкрыцці, якія прыходзяць раптоўна. Але калі нашы СКБ сталі падобныя на цэхі, калі працуюць у іх дзесяткі людзей, калі служба тэхнічнай інфармацыі ўзнялася непамерна вышэй, а сувязь навукі і практыкі стала цяснейшая, — павінна было прыйсці нешта новае ў жыццё вялікіх калектываў канструктарскіх бюро. У чым яно, гэтае новае? А вось...

— Хто стварыў камбайн «Віхар»?

— Усе.

— А хто... першы?

— Усе «першыя».

Прыкладна так адказвалі тут і настойліва прасілі, падкрэслівалі: не вылучайце аднаго чалавека, калі размова ідзе аб стварэнні новай машыны. Ёсць вядучы канструктор — але ідэя належыць не толькі яму. Ёсць навуковы работнік, які шмат дапамог. І ёсць калектыв, які рабіў усё — ад самай маленькай дэталі да мастацкага афармлення новай машыны.

«Віхар». Новы камбайн «Гомсельмаша». Пакуль яшчэ толькі — праўда, не першы ўжо год — на спецыяльных даследных гаспадарках ідуць яго выпрабаванні. На ўстойлівасць, на працаздольнасць і машыны ў цэлым і кожнага яе арганізму, кожнай дэталі. Гэты камбайн павінен быць не сезоннай, а круглагадовай машынай, прастай, рухавай, зручнай у эксплуатацыі, наогул, гэта павінна быць апошняе слова сельскагаспадарчай тэхнікі. Блукае цяпер даследны «Віхар» дзе-небудзь па дарогах Сярэдняй Азіі, а ў СКБ, як у штаб, ідуць адтуль данасенні: што і як, што трэба змяніць, над чым думаць яшчэ. І канструкторы выезджаюць на месца, глядзяць, думаюць.

Думае і шукае ўвесь калектыв бюро. Трыццаць пяць канструктараў у ім — жанчыны. Волкава шукае хуткасць змены касілачных апаратаў. Растаніна — нажы новай канструкцыі. Марыя Бацілоўская працуе над сіласарэзай, Валянціна Міхасёва шукае, як павялічыць даўгавечнасць прыводу рухавіка. І тэхнічную дакументацыю новай машыны вядзе таксама жанчына-канструктор Бэла Сноўская: «справа вельмі адказная. Толькі жанчына тут можа справіцца».

Толькі жанчыны. Прыемна было пачуць такія словы ў гэтым царстве чарцяжоў і канструкцый, ля вытокаў цяжкіх сельскагаспадарчых машын. Лепшыя творцы гэтай тэхнікі, такія людзі, як намеснік начальніка канструктарскага бюро Георгій Аляксандравіч Трафімук, даюць жанчынам-канструкторам, на іх спадзяюцца. Тут ёсць ветэраны — Волкава, Растаніна, Кулікова, Гаўрылікіна, Бароўская. Дваццаць гадоў існуе канструктарскае бюро «Гомсельмаша», і гэтыя гады — іх асабістая службовая і жыццёвая біяграфія... Не ўсе маюць вышэйшую адукацыю. Але вопыт і практыка, творчая «жылка» паставілі іх побач з дыпламаванымі інжынерамі, каля іх сталі дошак вучацца маладыя выпускнікі інстытутаў. І не аднойчы гэтыя жанчыны былі вядучымі канструкторамі новых машын. У актыве Лідзіі Волкавай, напрыклад, ёсць уласная новая канструкцыя водарасцеўборачнага камбайна.

На пераднім плане — Клара Іванаўна Растаніна.

...Вользе Грамыка не давалося жыць у бытоўках, яна прыйшла на Сельмаш, калі завод набраўся поўнай моцы і сілы. Але для свайго часу, для свайго пакалення біяграфія Вольгі вельмі характэрная. Нездарма ёю зацікавіўся адзін беларускі кінематаграфіст і зрабіў нават невялікі дакументальны фільм.

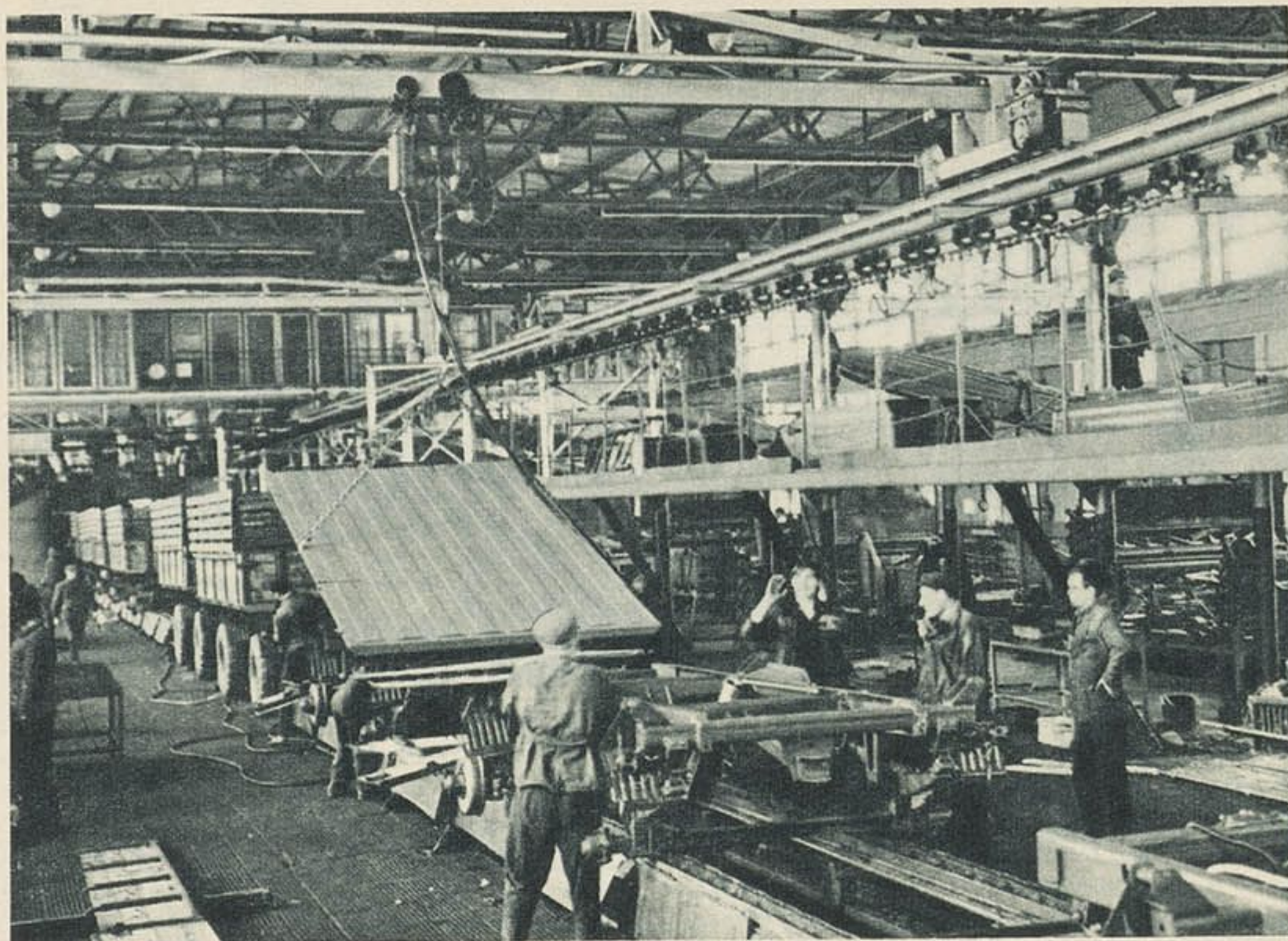
Ішоў выпускны вечар у праф-тэхвучылішчы пры «Гомсельмашы», 3 сярэдняй школы — на заводі Памятаеце, быў такі заклік у сярэдзіне пяцідзсятых гадоў. Увагу кінааператара звярнула на сябе высокая прыгожая дзяўчына, выдатніца Вольга Грамыка. Хто яна, адкуль? Зацікавіўся. Бацька Вольгі, адзін з першых арганізатараў калгасаў на Беларусі, загінуў яшчэ да вайны, у навалянцу. Маці адна, праз усе нягоды і суровы ваенны час, выгадавала дзяцей, у тым ліку і Вольгу. Дзяўчына закончыла сярэдняю школу, цяпер вось набыла прафесію, будзе токарам на заводзе. Добра! Зроблена некалькі кадраў...

І сапраўды, пяць гадоў Вольга працавала токарам на «Гомсельмашы», атрымала пяты разрад. І вучылася ў інстытуце. Аднойчы выпадкова яны сустрэліся зноў — знаёмы аператар і дзяўчына з тэхнічнага вучылішча. Дзе яна, што, як?

— Стала інжынерам. Працую ў канструктарскім бюро.

Ну хіба магла такая біяграфія не зачапіць уяўлення аператара дакументальнага кіно? Гэта ж сапраўды сімвалічна — ад школьніцы да токара, ад токара да інжынера-канструктара! Так нарадзіўся маленькі дакументальны фільм... Яго гераіня цяпер маці дваіх дзяцей, усё такая ж маладая і прыгожая, толькі вочы сталі больш сур'ёзныя, ды і справы цяпер, зразумела, больш адказныя.

— Усё шукаю, думаю...
Канструктар Лідзія Волкава.

— Толькі-толькі закончыла работу над хедэрам новага наваёнага камбайна...

Маленькая доля ў вялікім творчым жыцці калектыву. Яе не пакладзеш на лічыльнікі, не ўзважыш. А ў цэлым яна — новы камбайн. Гэты прыгажун «Віхар», якім вельмі стрымана, вельмі асцярожна, але ўсё ж ганарацца ў канструктарскім бюро Сельмаша. І ў цэхах завода таксама...

А за Святланай Пархоменка, дзяўчынай, якая ўсміхаецца вам з вокладкі гэтага нумара, — будучыня. Сёння яна капіравальшчыца канструктарскага бюро,

студэнтка інстытута. Заўтра — таксама інжынер-канструктар...

...Добры стары Сельмаш. Ты — як успамін аб далёкім дзяцінстве. Калі не было яшчэ аўтамабільнага і трактарнага, не было лаўсанавых, камвольных, поліэтыленавых, нават слоў такіх не было ў лексіконе, ты, першынец індустрыяльнай Беларусі, быў нам знаёмы са старонак школьных падручнікаў. Здаваўся вялікім і магутным. Ты сапраўды вялікі, хоць пасля-

ваенныя гіганты крыху пацяснілі цябе свайго веліччу. І магутны... На платформах, гатовыя да адпраўкі «ў свет», «у людзі», стаяць твае машыны, твае камбайны. Ззяюць свежай фарбай, гатовыя хоць сёння служыць сваю верную, добрую службу.

А мозг завода, яго канструктарскае бюро, служыць сваю службу табе. Ад першага ліста ватмана да новай машыны.

Алена УЛАДЗІМІРАВА

Вядучы канструктар «Віхра» Яфім Гросберг (першы злева) і канструктар Вольга Кавалёва на зборцы новага камбайна.

Хельсінгборг. Плошча Карла XV. На тым баку заліва — Данія.

ЯКАЯ ТЫ, ШВЕЦЫЯ?

Нейтральную Швецыю, наша-га мірнага паўночнага суседа, якога маланка вайны не чапала паўтараста год, буржуазныя ідэалогі называюць краінай «сацыяльнай роўнасці», «усеагульнага дабрабыту» і «аднолькавых магчымасцей для кожнага». Яны намагаюцца запэўніць, нібыта на шведскай зямлі паступова выпявае грамадства «класавай гармоніі», без вышэйшых і ніжэйшых сацыяльных груп...

Якая ж яна — Швецыя?

Швецыя — парламентарная манархія, на чале яе стаіць кароль Густаў VI Адольф. Рыксдаг складаецца з дзвюх палат, прадстаўленых пяццю партыямі. Кароль назначае прэм'ер-міністра і лідэра партыі большасці і прапануе яму класці ўрад. З 1932 года кіруючай партыяй з'яўляецца сацыял-дэмакратычная.

Сёлета адбудуцца ўсеагульныя выбары ў рыксдаг, і лідэры сацыял-дэмакратыі заклапочаны, каб яны прайшлі з поспехам для іх. Папярэднія выбары нанеслі адчувальныя страты кіруючай партыі. Народ адчувае, што часам палітыка нейтралітэту маскіруе сімпатыі да агрэсіўных дзяржаў. Гэта праўда, што Швецыі, адзінай са скандынаўскіх дзяржаў, у часе другой сусветнай вайны ўдалося захаваць нейтралітэт. Шведы могуць ганарыцца гэтым. Але ж праўда і тое, што многія шведскія капіталісты пагрэлі рукі на ваенным пажары: кожны трэці снарад гітлераўскай арміі быў з высакаякаснай шведскай сталі... Цяпер, калі праліваецца кроў ва

В'етнаме, узмацняюцца рэваншысцкія сілы ў Заходняй Германіі, радавым шведам не ўсё роўна, з кім наладжвае гандлёвае, навуковае і ваеннае супрацоўніцтва іхні ўрад. Швецыя імкнецца да вялікіх і моцных дзяржаў. І калі сацыял-дэмакратыя, у руках якой знаходзіцца асноўныя сродкі ідэалагічнага ўздзеяння на масы, не здолела даць адпаведнай ацэнкі палітыцы ЗША ва В'етнаме, Заходняй Еўропе, то працоўны люд у часе папярэдніх выбараў выказаў свой недвухсэнсоўны погляд на падзеі.

Трэба зазначыць, што шведы жадаюць супрацоўнічаць з савецкім народам. За апошнія дзесяць год таваразварот паміж СССР і Швецыяй павялічыўся ў чатыры разы.

Але справа не толькі ў гэтым. Працоўных, асабліва моладзь, цікавіць жыццё савецкіх людзей. Яны задумваюцца над сацыяльнымі праблемамі, хаця нас спрабавалі запэўніць, што «шведы не цікавяцца палітыкай».

Мне прыгадваецца сустрэча ў прафсаюзнай школе краіны, якая рыхтуе кадры для муніцыпальных арганізацый і ўстановаў. Такіх школ у Швецыі дзве. Сацыял-дэмакратычная партыя надае ім вялікае значэнне. Пасля таго, як мы агледзелі бібліятэку і карпусы школы, дырэктар папрасіў нас пагутарыць са слухачамі. Гэта былі юнакі і дзяўчаты ад 20 да 30 гадоў, чалавек сто. Трымаліся яны вольна: курылі ў аўдыторыі, гучна абмяркоўвалі паміж сабою нашы адказы, пакуль перакладчык да-

водзіў да нас іх новыя пытанні.

Нас пыталі: «Калі савецкі чалавек не з'яўляецца членам прафсаюза, ці гарантавана яму работа?»; «Ці вядзецца ў вас статыстыка шлюбаў, нараджэння дзяцей, скасавання шлюбаў і як яна выглядае?»; «Якія льготы мае савецкі студэнт?»; «Няўжо ў вас няма сярод моладзі наркманаў?..» Пытанні аб становішчы ва В'етнаме, на Блізкім Усходзе, аб адносінах паміж СССР і ЗША, сацыялістычнымі краінамі і Кітаем. На ўсе гэтыя і іншыя пытанні мы імкнуліся даць вычарпальныя адказы. Мы яшчэ раз упэўніліся, што інфармацыя аб СССР у Швецыі вельмі слабая, а часам — і няправільная. І не дзіва: на працягу многіх год весткі аб нашым жыцці паступалі ў Швецыю, якая вельмі ганарыцца «свабодай слова», праз сіта амерыканскай прапаганды. Цяпер, калі прэстыж ЗША прыкметна ўпаў, шведы выпытваюць сапраўдныя звесткі ў савецкіх грамадзян, якія ўсё часцей бываюць у іх краіне. Мусіць, да шведскай грамадскасці панаваму даходзіць сэнс слоў, якія высечаны каля ўваходу ў актавую залу Упсальскага ўніверсітэта: «Думаць свабодна — вялікая справа, але думаць правільна — значна лепш».

Насельніцтва ў Швецыі каля 7 млн. 800 тыс. чалавек, але далёка не кожны забяспечан кватэрай, працай, мае магчымасць вучыцца. Хто стане сцвярджаць, што любіць з 26 тысяч беспрацоўных мужчын мае такія ж сацыяльныя прывілеі, як яго суайчыннікі з ліку 3200 мільянераў? Акрамя таго, і 180 тысяч жан-

чын не могуць знайсці работы.

Сілу капіталу нельга не ўлічваць. Напрыклад, на 50 мацнейшых прамысловых прадпрыемствах Швецыі ў 1960 годзе працавала 408 тысяч чалавек, або 47% усіх занятых у прамысловасці краіны. З гэтых 50 прадпрыемстваў 41 непасрэдна ці ўскосна звязана з якім-небудзь з ліку 15 фінансавых дамоў і асобных капіталістаў.

У Швецыі адносна высокі ўзровень жыцця. Многія сем'і маюць свае аўтамашыны, добраўпарадкаваныя кватэры, тэлевізары. Магазіны Стакгольма, Мальме, Гётэборга, Упсалы і іншых гарадоў перапоўнены рознымі таварамі. Але мы заўважылі, што гараджане больш бываюць ля вітрын, чым у магазінах. Характэрна, што цэны на абутак, адзенне з сінтэтычных вырабаў невялікія; затое высокія — на прадметы харчавання, рэчы першай неабходнасці, на натуральныя вырабы. Усё гэта прыводзіць да таго, што многім «цяжка зводзіць канцы з канцамі», як заўважыла Ула Д'юрберг з Стакгольма, хаця яна мае вышэйшую адукацыю і работу. Праца жанчын на прадпрыемствах аплатаецца на 20—25% ніжэй, чым мужчын. Чарга на кватэры ў 1967 годзе ў краіне складалася з 350 тысяч чалавек, што можна было б задаволіць пры тэмпах будаўніцтва ў Швецыі праз 10 год. Як бачыце, лічбы гавораць самі за сябе!..

Нельга адмаўляць пэўных дасягненняў шведскай грамадскасці ў асобных галінах сацыяльнага забеспячэння. Усе шведы, напрыклад, якія дасягнулі 67-гадовага ўзросту, маюць права на пенсію. Дзяржава аказвае значную дапамогу мнагадзетным сем'ям. З 1962 года ўведзена ўсеагульная абавязковая 9-гадовая адукацыя; пераход на новую сістэму навучання ў сувязі з гэтым павінен завяршыцца да 1972-73 навучальнага года. Навучанне ў ВНУ таксама бясплатнае; студэнты, якія маюць патрэбу, атрымліваюць стыпендыю — каля 8000 крон на год.

Аднак пасля заканчэння ВНУ выпускнік вяртае на працягу трох ці больш гадоў па 6300 крон дзяржаве ў год, толькі 170 крон яму даюць беззваротна. Студэнт за 5 год навучання павінен траціць на кнігі да 4 тысяч крон, бо кнігі ў Швецыі занадта дарагія (адна кніга можа быць па цане роўнай адной пары выхадных туфляў). На харчаванне ў месяц ідзе як мінімум 500 крон, калі ж студэнткі гатуецца самі—350 крон. Гэта таксама дорага. Такім чынам, студэнцкае жыццё, па выразу Мары Закрыпсон з Гётэборгскага ўніверсітэта, не вельмі салодкае. Большасць іх вымушана працаваць, каб мець магчы-

масць схадзіць у тэатр, кіно (білеты не дзяшавыя). Нягледзячы на павелічэнне колькасці студэнтаў з рабочага асяроддзя (рабочы клас складае каля паловы ўсяго насельніцтва), студэнты — выхадцы з гэтага класа складаюць усяго адну пятую частку навучэнцаў вышэйшай школы. У тых галінах, якія даюць высокааплачваемую работу, колькасць студэнтаў з сем'яў рабочых не дасягае і 10 працэнтаў. Магчыма, тут дае сябе адчуваць своеасаблівая падатковая сістэма: прагрэсіруючы падходны падатак складае ад 23 да 40%. Ёсць і падатак з абароту. Неяк нязвычайна, калі вы «купляеце» тую-сякую крон, а ў касу трэба плаціць 47 крон.

І наогул усюды кроны і кроны... За стаянку машыны — 1 крону на 2 гадзіны; захацеў у гасцініцы паглядзець тэлевізар — апускай крону і глядзі гадзіну; запрасіў шчотку, каб пачысціць паліто, — гані крону... Дарэчы, нумары ў гасцініцах у тры-чатыры разы даражэй, чым у нас, а гарэлка — разоў у восем.

Здавалася б, што павінна быць мала п'яных на вуліцах. Але якраз наадварот: у вячэрні час бачыш шмат юнакоў і дзяўчат п'яных, разбэшчаных. Справа ў тым, што многія ўжываюць опіум, розныя наркатычныя сродкі. Гэта вельмі шкодна для здароўя пакалення. Страце нармальнага адчування моладзі спрыяюць розныя пахабныя, парнаграфічныя карціны, выстаўкі вокладак з часопісаў у вітрынах магазінаў, асабліва табачных. Усё гэта падносіцца як «свабода паводзін».

Звяртае на сябе ўвагу значная колькасць так званых «бітнікаў» з ліку моладзі. На знешні выгляд яны вельмі непрывычныя для нас — не зразумееш, ці то хлопец, ці дзяўчына. Яшчэ цяжэй зразумець іх унутраны свет, бо яны яго самі не могуць растлумачыць. Нельга не згадзіцца з тымі шведскімі жанчынамі, якія з жалем гаварылі, што лёгка распусціць моладзь, але цяжка вярнуць на правільны шлях. Ды капіталістычнае грамадства ў апошнім і не зацікаўлена. Хай сабе моладзь марнуе жыццё ў п'яным ці любоўным чадзе — меней астанецца часу для сацыяльных праблем...

Меў рацыю наш калега прафесар з Грузіі М. Думбадзе, які на развітальным вечары сказаў шведам, што яны дасягнулі вялікіх поспехаў у тэхнічным прагрэсе, якому спрыялі гістарычныя абставіны, але не змаглі і не змогуць пазбегнуць сацыяльных кантрастаў, пакуль не сыдуць з капіталістычнага шляху развіцця.

С. ЛАПЦЕНАК,
кандыдат філасофскіх навук,
дацэнт БДУ імя Леніна.

Мама, пачытай!

ЛЯЦІ, ВЕРАБЕЙКА!

Ніна МАЕЎСКАЯ

Гэта быў звычайны верабейка, шэранькі і маленькі. А пасадзілі яго ў клетку таму, што хлопчыку Андрэйку захацелася мець птушку.

— Але на вуліцы лётаюць зімою адны вераб'і. Яны нават не ўмеюць спяваць, — сказала мама.

— Хачу вераб'я! — сказаў Андрэйка.

І вераб'я злавалі. У клетцы ён біўся, намагаўся вылецець. Але потым прыціх, сядзеў нахохлены, не чырыкаў. Андрэйка даваў яму крупы і ўсё, што ёў сам. Але верабейка падбіраў ежу неахвотна. Калі Андрэйка забываў яго карміць, а гэта здаралася ўсё часцей, ён не прасіў ні есці, ні піць. Сядзеў ціха, закрывшы вочы, бы спаў.

Андрэйка ж нацешыўся вераб'ём. І ўсё радзей падыходзіў да клеткі. Але выпускаць вераб'я не хацеў.

— Ты дрэнны хлопчык! — сказала мама. — Навошта ты мучыш птушку? Бачыш, як яна сумуе.

— Птушкі не сумуюць! — не згаджаўся Андрэйка.

Мама сказала так, бо ўчора Андрэйка таксама не карміў птушку. Ён быў амаль цэлы дзень на вуліцы. Свяціла сонца, падтаваў снег, з'явіліся лужы. Андрэйка доўга пускаў па вадзе караблікі. У яго прамоклі ногі, памерзлі рукі, але ён не звяртаў на гэта ўвагі.

А сёння пачаў кашляць, і на вуліцу яму хадзіць забаранілі. Усе пайшлі на работу. Астаўся ён адзін. Глядзеў доўга ў акно, як бегаюць па двары, гуляюць дзеці. Сумна яму было. І ён паставіў на падаконнік клетку з ве-

раб'ём. Стаў яго паіць, але верабейка толькі дзюбу памачыў. Не хацеў ён ні есці, ні гуляць, ні забаўляцца з Андрэйкам. І той стаў глядзець у акно. Вось прыляцела гаманкая стайка вераб'ёў. Яны селі на галлё вішні, сталі гойдацца і наперабой чырыкаць, аж у хаце было чуто. І Андрэйкаў верабейка страпануўся, затраптаў крыламі, гатовы ляцець, і голасна зашчабятаў. Ён біўся аб пруткі клеткі. Андрэйка адчыніў яе, дастаў птушку і пусціў у адкрытую фортку.

— Ляці, верабейка! — сказаў ён і глядзеў, як той падляцеў да вераб'ёў на вішні, стаў таксама калыхацца і чырыкаць. Потым уся стая паднялася і паляцела. І сярод птушак згубіў Андрэйка свайго шэрага верабейку.

Стакгольм з акна аўтобуса.

Фота аўтара.

За дасягнутыя поспехі ў развіцці сельскай гаспадаркі калгас «Рассвет» Жлобінскага раёна ўзнагароджаны ордэнам Леніна і на вечнае захоўванне памятным сцягам ЦК КПСС, Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР, Савета Міністраў СССР і ВЦСПС.

УЧОРА, СЁННЯ, ЗА

Біў апошні дзень лютага, апошні каляндарны дзень зімы. Яшчэ круціла завіруха. Па белым полі, пакрытым тонкай скарынкай лёду, гнала лёгкі пушысты снег. Вецер кідаўся снегам, біў у твар, сляпіў вочы — зіма лютавала.

Але вось скрозь хмары прабілася яркае, высокае, ужо веснавое сонца. Адразу стала ціха, куды падзелася тая грозная мяцеліца. А на снезе, што цяпер бездапаможна ляжаў на зямлі, паявіліся мокрыя сляды.

Потым зноў хмара закрыла сонца, і зноў, цяпер ужо суцэльнай сцяной, пайшоў снег. Толькі на некалькі хвілін. Пакуль сонца знайшло мясцінку ў хмарах, прарвалася да зямлі і запыкло...

— Здавай пазіцыі, зіма! Вясна прыйшла! — Дзмітрый Аляксеевіч Залатароў, старшыня калгаса, зняў шапку і падставіў цёплым праменням сонца сваю заснежаную гадамі галаву...

У клубе вісіць плакат: «Калгасу «Рассвет» — 40 гадоў». У ім — гісторыя калгаса, яго жыццё — учора, сёння і нават заўтра.

Вёска Майскае, цэнтр калгаса, калісьці належала памешчыкам Шапілавым. Увосень 1920 года 17 бядняцкіх сем'яў стварылі тут два таварыствы па сумеснай апрацоўцы зямлі: «Колас» і

«Звон». 24 кастрычніка 1924 года таварыствы аб'ядналіся ў адну гаспадарку з сімвалічнай назвай «Рассвет пераможца».

Так напісана ў плакаце. А Фёдар Ананьевіч Казлоў, калгасны пенсіянер і галоўны начальнік над усімі вартаўнікамі, удакладняе:

— У 1924 годзе былі створаны два калгасы: «Рассвет» і «Пераможца». Яны зліліся ў адзін і ніяк не маглі дамовіцца, якую назву пакінуць, ні адзін з калгасаў не хацеў цурацца свайго. Так і асталося «Рассвет пераможца».

Мы сустрэліся з ім у парткомме. Сакратар парткома Валянцін Захаравіч Бобрыкаў правяраў тэлевізары, толькі што прывезеныя з магазіна для калгасных ферм.

У агульных рысах я ўжо ведала мінулае калгаса: як лютавалі кулакі, як гарэлі грамадскія пабудовы, гінулі коні, каровы, насенне... Кулакі змагаліся супраць новага. Але знішчыць калгас не ўдалося. Ён жыў, ён існаваў, хацелі таго кулакі ці не.

Упершыню высокага ўраджаю дабіліся калгаснікі ў 1926 годзе і змаглі за 3500 рублёў (такія грошы!) купіць малатарню. От радасці было! А праз пяць гадоў калгас першы ў рэспубліцы закончыў веснавую сяўбу, і за ўдарную работу маладая Саветская краіна выдала яму прэмію — трактар. Нямецкія рабочыя з горада Лейпцыга прывезлі і падарылі калгасу сцяг, на якім было напісана: «Руку — таварышу, кулак — ворагу!»

Фёдар Ананьевіч памятае прыезд нямецкіх сяброў і той сход.

— Народу было — увесь калгас сабраўся. А іх, нямецкіх рабочых, — трое. Расказалі яны, як цераз граніцу пераходзілі, каб сваімі вачыма на наша свабоднае жыццё паглядзець, як сцяг чырвоны, рэвалюцыйны, пад кашуляй пранеслі. Жыццём рызыкавалі, каб аддаць сцяг лепшаму калгасу, — і аддалі нам. — У голасе Фёдара Ананьевіча гонар.

Перад 40-гадовым юбілеем калгаса Валянцін Захаравіч Бобрыкаў з групай калгаснікаў з'ездзіў у Лейпцыг. Нікога з тых рабочых-камуністаў, што прыязджалі ў калгас, і з тых, хто выпраўляў іх, — няма жывых. Усіх знішчылі фашысты...

...У калгасе 700 пенсіянераў. Амаль усе яны ходзяць на працу. Няхай не кожны дзень, і не на ўвесь дзень, але ходзяць. Іх ужо не завуць: кажуць, адпачывайце на здароўе, глядзіце кіно, яно ж у калгасе бясплатнае. А яны ідуць усё роўна на працу. Не могуць іначай. Бо свой калгас, створаны іх рукамі.

Такая і Таццяна Мацвееўна Зубава, раней, да вайны — Сафонава. Член урада, дэлегат Другога з'езда калгаснікаў-ударнікаў. Для жанчыны, якая ніколі ў жыцці не ездзіла ў цягніку і далей Жлобіна не заходзіла, — паездка ў Маскву была падзеяй на ўсё жыццё. Пятнаццаць дзён засядала ў самым Крамлі. У Вялікім тэатры была, у музеях! І ўсё гэта — падзяка за шчырую працу, за сумленнасць. Ну як тут уседзіш дома, не паможаш свайму калгасу чым толькі можаш. Такая і Ефрасіння Аксентаўна Кавалёва, і Наталля Трафімаўна Серадова, і многія, многія іншыя.

Яшчэ больш зразумелымі мне сталі такія адносіны да свайго калгаса, калі я пазнаёмілася з яго старшынёй Дзмітрыем Аляксеевічам Залатаровым, пабывала ў брыгадах, на фермах.

Сын чыгуначніка з-пад Луганска, Дзмітрый Аляксеевіч у 1941 годзе вырваўся з акружэння і пайшоў у лес, стаў партызанам. Ранены быў. Ды так і астаўся ў Беларусі назаўсёды.

— Вёску паважаць трэба, тады ў ёй можна жыць, — гаворыць ён, былы жыхар горада.

Мне многа даводзілася ездзіць у калгасы. У розныя. У вельмі моцныя эканамічна і не ў вельмі моцныя. А такіх клопатаў пра людзей, такога жадання зрабіць іх жыццё лепшым не часта сустракала.

Калгасны газік на высокай хуткасці (старшыня не любіць траціць многа часу на пераезды) імчыць па дарозе. Міма высокага светлага будынка-прыгajuна, які ззяе на сонцы чыста

вымытымі вокнамі. У ролі гіды — сам старшыня.

— Дзесяцігодка, — паказвае ён на будынак, — сёлета ўзвядзем для яе інтэрнат на 32 месцы. Няхай жывуць дзеці, каму далёка з брыгад хадзіць. І сталовая калгасная блізка.

— Адна школа ў калгасе? Ён глядзіць на мяне здзіўлена.

— Яшчэ шэсць у брыгадах. Дзесяцігодка адна. У кожнай брыгадзе ёсць клуб і магазін.

За вёскай, у садзе, новы будынак. Зусім новы. Яшчэ будаўнікі не паспелі нават прыбраць скрыні з-пад цэменту. А людзі ў белых халатах ужо селяцца.

— Бальніца?

— На 35 ложкаў. З паравым ацяпленнем. Два гектары саду вакол бальніцы. Абгарадзілі, вясной грыбкі ад сонца паставім. Няхай папраўляюцца.

А стары будынак бальніцы пад камбінат бытавога абслугоўвання пойдзе. Бо цесна стала і камбінату.

Мы едзем на свінаферму ў вёску Антонаўку. Старшыня абяцаў паказаць нам новы кармацэх.

Ферма — цэгла і шкло. Прасторная кармакухня. Пасярэдзіне — вялікі бак-запарнік незвычайнай, непрывычнай формы, пафарбаваны ў бежавы колер. Нейкія трубы шырокія ідуць з падлогі, са сцяны. У пакоі чыста, цёпла. Толькі адзін рабочы, Мікалай Фёдаравіч Бабанькоў, сядзіць за пультам і націскае кнопкі. Кнопак многа. Націснеш адну — бульба з сутарэння падыецца ў бункер, націснеш другую — перамыецца, трэцюю — запарыцца, потым перамышаецца з мукой і вадой, і помпа яе падасць у кармушкі сталовай. Толькі націскай кноп-

Дзмітрый Аляксеевіч Залатароў, старшыня.

Так чысціцца свінарнік.

Я, ЗАЎТРА

кі. Агрэгат разлічаны на 2300—2400 свіней.

— Як трэба мяшаць усё рукамі — жанчыны працуюць. А як кнопкі націскаць — дык мужчыну пасадзілі, — не вытрывала я.

Замест адказу старшыня правёў мяне ў суседні маленькі пакой, падвёў да жалезнай шафы, адчыніў дзверцы. Поўная шафа дроў і дроўцаў усіх колераў.

— Вось сэрца гэтага агрэгата. Для пульты сядзіць апэратар-электрык. А электрычнасць — не жаночая справа.

Прышлося згадзіцца.

— Вы звярніце ўвагу на заводскі нумар гэтай цацкі.

Я чытаю: 0001.

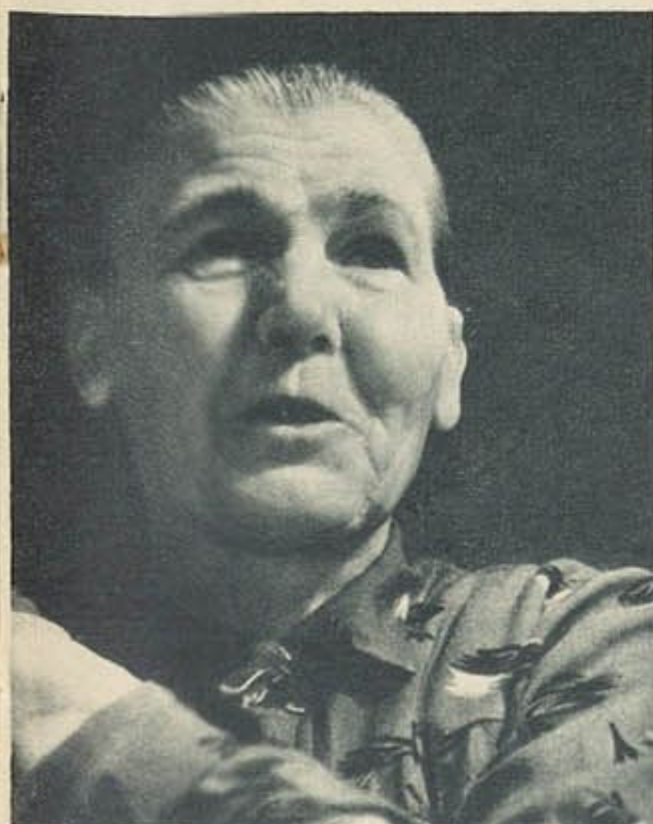
— У нашым калгасе рабілі першы экзэмпляр!

І, бачачы маё здзіўленне, — тлумачыць:

— Аўтар праекта намеснік начальніка абласной «Сельгастэхнікі» Пётр Васільевіч Старавойтаў. А рабіў — наш калгасны інжынер Пётр Іванавіч Закурдаеў. Дарэчы, ужо забралі яго ў Жлобін, у «Сельгастэхніку»: там будзе кіраваць серыйным выпускам такіх агрэгатаў. Дапамагалі збіраць гэту цацку, якая яшчэ нават і назвы не мае, — калгасныя токары, зваршчыкі. Толькі жалезную шафу зрабіў Гомельскі завод электраабсталявання і нумар парадкавы паставіў.

Мы ўсе ведаем, якая цяжкая праца свінара. У калгасе «Рассвет» яна звязана да мінімуму — толькі чысціць станкі. Для станка праходзіць транспарцёр, які выкідае гной са свінарніка прама ў трактар-самазвал.

Таццяна Мацвееўна Зубава была членам урада.

Хутчэй бы такія свінарнікі былі ва ўсіх калгасах!

У кароўніку таксама добрая штука зроблена: працуе дражджавальная ўстаноўка, якая з бульбы, мукі і дрожджаў робіць вельмі карыснае пойла для кароў.

А ў старшыні — планаў не пералічыць. У калгасе 100 га саду. Прыходзіць восень — няма куды яблыкі дзяваць. І задумаў ён будаваць завод па перапрацоўцы гародніны і фруктаў з вінцэхам. І не толькі задумаў, ужо дакументацыя і праект заказаны на адзін мільён умоўных бляшанак кансерваў і на сем тысяч дэкалітраў віна. Два сутарэнні з халадзільнымі ўстаноўкамі па 250 тон кожная.

— Толькі не рабіце яблычнага павідла, бо яго запасаў у Мінску ўжо на дваццаць гадоў хопіць.

— Абяцаю. Будзем рабіць сок, капусту і агуркі саліць. Трэба ўжо думаць пра лабарантаў, тэхнолагаў, інжынераў. Сёлета 24 чалавекі пашлем вучыцца. І стыпендыю калгас будзе плаціць. Пакуль пабудуем завод — спецыялісты свае будуць.

Так разважае гаспадар.

Калгас ужо не аднаму спецыялісту дапамог атрымаць адукацыю. Заканчвае вучобу ў Віцебску на ветэрынарнага ўрача дачка лепшай свінаркі калгаса Вольгі Барысаўны Каштанавай. Кожны месяц калгас высы-

Валя Бабічава, даярка.

лае ёй стыпендыю: 40 рублёў. Студэнтам тэхнікумаў — 23 рублі, вучылішчаў — 20.

Калі ўжо размова зайшла пра грошы — прыяду яшчэ некалькі лічбаў. Адзін выхад на працу ў калгасе каштуе 3 руб. 29 кап. Астатняе залежыць ад калгасніка. Даярка Ганна Васільеўна Бабічава летась заробіла 1574 рублі, або 131 рубель за месяц. Заробак трактарыстаў летам даходзіў да 300 рублёў у месяц. А сярэднегадавая зарплата калгасніка — 900 рублёў.

Новыя прафесіі, пра якія нават марыць не маглі ў вёсцы сорак гадоў назад, цяпер сталі звычайнасцю: шафёры і трактарысты, аграномы і заатэхнікі, электрамонтёры і радысты, механікі і ветэрынары. Ёсць нават свой духавы аркестр.

Цяпер у калгасе 12 населеных

пунктаў. Па генеральнаму плану іх будзе толькі 3: Майскае, Антонаўка, Чорная Вірня. У іх растуць і яшчэ вырастуць двух-і трохпавярховыя дамы, Палац культуры. Вёскі будуць прыроўнены да горада.

— Трэба працаваць так, каб нашы дзеці на нас потым не крыўдзіліся.

Гэта словы старшыні калгаса. І ён працуе так. Нельга сказаць, што яму лёгка, але на цяжкасці ён не звяртае ўвагі, у каго іх не бывае. Галоўнае, што ў яго калгасе ўжо сёння адчуваеш цёплы подых заўтрашняга дня.

Галіна ВАСІЛЕЎСКАЯ

Фота Ул. Вяхоткі.

А гэта — будучыня калгаса.

Дзіцячая рука на пісьме

З дому ліст...
А на ім — дзіцячая рука
І каракулі —
«Тата...»
О, як такі ліст хваляваў
франтавога салдата!
Можа, сёння,
як пушча, зарослы геолог
Атрымаў
вось такое ж пісьмо...

О, колькі цяпла
прынесла яно!
І марозны палярнік
сагрэты таксама:
На лісце ж —
ручка малога сына,
Яе абвела старанна
мама,
Маміна ласкавая рука...
Просяць рукі дзіцячыя
проста
Скараціць хутчэй
ўсе ростані.
Ды зрабіць гэта
нельга татам —
Ім трэба быць салдатамі,
Ім трэба плаваць па моры,
Варочаць горы,
Пакараць неба...
Ім многае, многае трэба!
Як праменьчыкі ў час дакукі,
Для іх пісьмы,
дзіцячыя рукі...

Мікола КУСЯНКОЎ

Запоўнен перон чамаданами, клункамі,
Яшчэ — развітаннямі, што з пацалункамі.
Нас клічуць прасторы —
Таёжныя, горныя —
І мы з рукзакамі.
А жонкі мінорныя
Нібыта жартуюць —
Моў, думкі благія
Пра іншыя косы,
пра вочы другія...
Застукалі колы,
Зрабіліся шпаркімі.
Сяброўкі,
Не знайцеся
З думкамі-хмаркамі!..
Бо кожны вунь шэпча:
«Вярнуся, прыеду...»
О, як не любіць нам
Шырокую гэту
Зямлю,
што ўсіх надзяліла таланам,
Паходны маршрут
і каханне дала нам.

Будуем з табою мы дом. А між тым —
Ужо над суседавым комінам дым.
Нам любя з табой бачыць новыя дахі —
Дзяцей жа гадуюць у гнёздах і птахі.

Будуемся, ды не ствараем сабе
Маленькі свет, дзе часам скрабе
Мыш,
ды цвіце пакаёвая кветка.
Навошта ж каханню нашаму клетка?

Трывогі твае я адгадаць прывык,
І ў дом наш не ўселяцца,
Як дамавік,
Маўклівая марам юнацкім здрада —
Інакш і каханню была б ты не рада.

Разлуку не раз давялося нам,
Як горкі яблык, дзяліць папалам.
І зноў мы разлучаны будзем з табою
Маёй дарогай, маёй тайгою.

Як пойдзе і з нашага коміна дым —
Не станем замком абзаводзіцца тым,
Праз шчыліну вузенькую якога
Да нас не змагла б прасачыцца Эпоха.

Алесь МАСАРЭНКА

Вясновае

У небе —
ні хмар, ні гримотаў...
А дождж
ўсё роўна шчырае,
пераспелымі кроплямі
прызбу дзяўбе...
І мроіцца —
насустрэч спяшаешся ты...
Слых пакутлівага чакання

спрабуе злавіць
пошчак крокаў...
Але ж
то не крокі твае...
То — вясновыя капяжы.

Я Е

Жыццё Алёны было нібы ў маладой
бязрозкі з падсечанымі карэннямі. Што
яна мела? Чым жыла? Хата — ледзьве лі-
піць. Ежа — бульба ў мундзірах ды салё-
ныя агуркі з чэрствым хлебам. Адзежа —
саматканы андарак. Работа і работа ад
цямна і да цямна. Ні пісаць, ні чытаць не
вучылася, замест подпісу крыжык ставі-
ла, як і бацькі, як дзяды... На вечарынцы
зашыецца ў куток і моўчкі пазірае на
хлопцаў і дзяўчат: сорамна было выйсці
ў круг ў сваім «уборы»... І яна рабіла вы-
гляд, што танцулькі яе зусім не цікавяць.
— Чаго зажурылася, сінявокая? Патан-
цуем? Навучу, калі не ўмееш!..

Перад ёю стаяў рослы хлопец, а звалі
яго Алесь Жук. Гэта было першае знаём-
ства з яе будучым мужам.

У Алёся гектар зямлі. І толькі. Сям'я —
шэсць душ. Але з ім стала святлей жыць
на свеце...

Грымнула першая сусветная вайна. На
беларускую зямлю прыйшлі немцы, за-
тым — белапалыкі. Хадзілі чуткі, быццам
у акрузе арганізаваліся тайныя групы су-
праць польскай панскай улады. Падполь-
шчыкі расклеівалі лістоўкі, развешвалі
чырвоныя сцягі. Аднойчы на святанні вы-
бегла яна ваду браць. Глядзіць — да ка-
лодзежа прыклеена нейкая паперка.
А побач, на тэлеграфным дроце, трапя-
таў чырвоны сцяг. Алёна азірнулася на
бакі, асцярожна адклеіла паперку і — да
мужа.

— Прачытай!

— Ды што ты нарабіла! Гэта ж не
толькі для цябе адной навесілі!

Але прачытаў ёй напісанае. Яна схпі-
ла вараную бульбіну, зноў прыклеіла на
месца лістоўку. А калі прымчалі паліцэй-
скія здымаць чырвоны сцяг з дроту,
хтосьці зноў адклеіў лістоўку, не даў ёй
прапасці. Пабывала яна тады ў многіх
хатах.

Алёна радавалася, калі паліцэйскія доў-
га не маглі зняць чырвоны сцяг. Не да-
ставала ні адна лесвіца.

...Па бальшаку, што насупраць вёскі,
рухаліся танкі, машыны, артылерыя, кон-
ніца.

Алёна завязала чыстую хустку, надзела
новую кофту, схпіла збан малака і сіта
з яблыкамі, кінулася туды. Беглі і іншыя
аднавяскоўцы. Каля яе спыніўся танк. Вы-
лез маладзенькі танкіст, за ім другі. На
шапках чырвоныя зорчкі.

— Дзеткі мае, частуйцеся, мы ж вас
дваццаць гадоў чакалі! — Алёна Веня-
дзіктаўна змахнула ражком хусткі слязу
радасці.

Каля яе сабралася шмат чырвонаар-
мейцаў. На хаду бралі па яблыку і, крык-
нуўшы «дзякуй!», даганялі сваіх.

Здавалася, радасць назаўсёды пасялі-

лася ў яе доме. Але новая бяда прыйшла ў чэрвені сорок першага...

Злавесны гул раскалоў паветра. Зграі фашысцкіх сцягвятнікаў у небе. Схапіўшы меншага сына Толька на рукі, разам з Віктарам, Сашам, Валодзем і Алесем яна бегла ў склеп да суседа.

Праклятая вайна.

Ад туберкулёзу памёрлі муж, сын. Віктар помсціў фашыстам у Першым камсамольскім партызанскім атрадзе. Валодзя пайшоў на фронт. А яна з Толькам і Сашам жыла ў партызанскіх зямлянках. Трыццаць разоў па снезе і гразі дабіралася ў сваю вёску Жукі і прыносіла важныя звесткі партызанам.

Скончылася вайна. Вярталіся з фронту аднавяскоўцы. Яна з заміраннем сэрца чакала Валодзю.

9 мая 1945 года, калі ўся краіна святкавала Дзень Перамогі, ёй прынеслі канверт, падпісаны незнаёмым почыркам. Сэрца Алены Венядзіктаўны задрожэла. Яна ўлавіла з пісьма толькі адзінае: «Ваш сын... загінуў смерцю храбрых... Вечная памяць тым, хто аддаў жыццё за Радзіму!»

Прамоўца гаварыў доўга і гарача. І закончыў:

— Таварышы, няма больш шчаслівага шляху для селяніна, чым калгас. Заарэм межы, аб'яднаемся!

Алена Венядзіктаўна, якая сядзела ў задніх радах, паднялася і нямела падышла да стала.

— Ну, а калі няма ў чалавека ні каня, ні воза? Толькі гектар зямлі?

Упаўнаважаны паціснуў плячыма.

— Такім Савецкая ўлада першым працягвае руку.

— Тады пішыце,— коратка сказала Алена.

...Члены маленькага калгаса сабраліся ў хаце Алены. Ішла размова пра абагульванне маёмасці.

— Коней трэба ставіць пакуль у адным з гумнаў. Зрабіць станкі і ставіць. А для калёсаў пабудаваць часовую павець. Пабагацеем— зробім лепей. Памойму, так будзе добра,— гаварыла Алена Венядзіктаўна. Яе выбралі ўпаўнаважанай па вёсцы. Гэта было яе першае грамадскае даручэнне.

Доўга яшчэ раіліся калгаснікі. А назаўтра з сякерамі і піламі пайшлі будаваць павець у калгасе «Новае жыццё».

— Георгій Сцяпанавіч, вы не злуеце на мяне? Давайце сёння пазаймаемся апошні раз,— сказала Алена Венядзіктаўна.

— Так, так, сёння будзе экзамен. Я вам прадыктую старонку, а потым праверу. Бярыце паперу і ручку.

У той зімовы вечар, напэўна, нікому і ў галаву не прыходзіла, што за асветленым акном будынка Алена Жук, народны засядацель суда Карэліцкага раёна, здавала экзамен па пісьму свайму добраахвотнаму настаўніку суддзі Петрушаву.

...У гумавых ботах Алена Венядзіктаўна абходзіла красавіцкае калгаснае поле. Тут будзе расці лён яе звяна. Ці справіцца яна звеннявой? Таму і прыйшла сюды. Ёй вельмі хочацца вырасціць добры лён. Але што яна ўмее? На гектары сваёй зямлі для лёну месца не хапала. Дык што ж, адмовіцца? Старшыня Уладзімір Фёдаравіч Капытка супакойваў:

— Ты ў мяне пытайся, чаго не ведаеш, я ж аграном. Разам разбяромся. Табе трэба падабраць дружнае звяно і наладзіць яго работу.

Падабраць, наладзіць... А як? Сабрала дваццаць чалавек. Выйшлі першы раз на работу, угнаенні рассяваць. Жанчыны дзівіліся на груд шэрага парашку:

— Ой, пясочак нейкі! І што ён паможа?

Алена і сама мала што ведала і пра мінеральныя ўгнаенні, і пра агратэхніку вырошчвання льну. Так пачыналі...

Па вёсцы ездзілі на падводах жанчыны-ільнаводкі. Каля кожнага дома падвода спынялася. Гаспадыні выносілі ведры з попелам, высыпалі ў скрыні. Іншыя жанчыны дружна і акуратна рассейвалі попел на полі. Трэція на конях каткамі прыкочвалі глебу, астатнія на таку чысцілі і пратручвалі гранаэзанам насенне.

Вясна выдалася ранняя. Пасеялі лён. Палолі, падкормлівалі. Усё ў тэрмін. А калі жаночыя рукі роўным слоём разаслалі саломку па траве, Алене казалі, што семя ўрадзіла па 8 цэнтнераў з гектара. Пазней даведлася, што валакна таксама выйшла 8 цэнтнераў з гектара!

Тады яшчэ рукамі рвалі лён. Цяпер машынамі. Авіяцыя нават угнаенне рассяпае па палях.

Але высокія ўраджаі, якіх дасягнула звяно, не толькі вынік механізацыі, добрага ўгнаення і перадавой агратэхнікі. Алена Венядзіктаўна вырасла ў сапраўднага арганізатара.

Цяпер калгас «Новае жыццё» атрымлівае за год паўтара мільёна рублёў даходу. Тут ёсць доля працы і яе звяна. Два клубы пабудаваны, магазіны, дзве калгасныя лазні. Кароўнікі, свінарнікі. А колькі машын ды трактараў накуплялі!

Сацыялізм даў магчымасць непісьменнай жанчыне паказаць свае здольнасці, нават калі ўжо ёй было каля сарака гадоў. Была ўпаўнаважанай, членам партыйнага бюро калгаса. Яе праца не забыта: назначана персанальная пенсія. На дошцы, што прымацавана да яе дома, напісана: «Тут жыў заслужаная калгасніца Алена Венядзіктаўна Жук».

Яе лёс стварыў Кастрычнік. Такіх, як яна, мільёны.

М. КАЧАН,
Інжынер трактарнага завода.

Карэліцкі раён.

Даярка саўгаса імя Леніна Горацкага раёна Раіса Герасімава.
Фота М. Жалудовіча.
(БелТА).

Больш 2500 тон малака надаіла адна кароў сваёй групы за апошні шэсць гадоў даярка саўгаса «Усход» Быхаўскага раёна В. І. Макарава.

Фота М. Жалудовіча. (БелТА).

Пісьмы

Ніна НАВАСЁЛАВА

Апавяданне

Мал. Ю. Пучынскага

Пісьмо — гэта жаданае, дарагое, шчаснае пісьмо—прышло пад вечар.

Надзя прачытала яго на адзіноце, але усе—і маці з бацькам, і бабуля, і дзядуля, і малодшая сястрычка Наташка—зразумелі, што ў ім поўна дзівоснай, магічнай сілы. Гэтая сіла цудоўна змяніла Надзю: шчокі яе разумеяліся, у цёмных вачах зазялі зоркі, і ўвесь твар—раней проста сімпатычны—цяпер стаў незвычайны, заззяў радасцю.

Радасць накаціла такой магутнай

хваляй, што Надзя не магла справіцца з ёю і расказала ўсім, паведаміўшы кожнаму па сакрэту, што Андрэй—яна называла яго Андрэйкам,—які зараз са сваімі сябрамі-турыстамі лазіць па краснаярскіх «Слупах», прапануе ёй стаць яго жонкай.

— Як толькі вернецца...

Андрэя ўсе добра ведалі. Ён вучыўся на адным курсе з Надзй, але быў намнога старэйшы, бо паспеў да інстытута і папрацаваць, і адслужыць у арміі.

— Сталая асоба,—тоячы ўсмішку дзесьці ў глыбіні вачэй, гаварыў ён пра сябе.—Не тое, што некаторыя маладыя.—Пад «маладымі» ён меў на ўвазе яе, Надзю.

Яны сябравалі даўно і даволі пастаянна, але яна не думала, што гэтыя радкі, гэтыя кароткія, шматзначныя радкі, былі для яе такія патрэбныя, такія доўгачаканыя... Яна перачытвала іх дзесяты разы!

«Прызнаюся, я па табе парадкам засумаваў. Думаю, што правільна зробім, калі возьмем і распішамся з табою ўсім ворагам на злосцы! А як ты на гэта глядзіш? Рыхтуй шлюбную сукенку да майго прыезду».

Ніхто з родных не пытаў у Надзі, ці згодна яна выйсці замуж за Андрэя. Навошта пытаць, калі гэта і так было відно.

— Выйдзе ж,—ці то журботна, ці то радасна сказала маці бацьку, калі яны асталіся адны ў пакоі.

Бацька, памаўчаўшы, глыбакадумна сказаў:

— Мусіць, так яно і будзе...

Надзя думала над пісьмом Андрэю, але ніяк не магла знайсці патрэбнай формы адказу. Як напісаць? «Я так-

сама сумую па табе... Прывітавай хутчэй!..» Або: «Ты пытаеш, як я гляджу, каб распісацца? Але хіба ты не ведаеш...» А магчыма, так: «Пра сукенку можаш не турбавацца...»

Але ўсё гэта было не тое. Не тыя словы, не тыя, яна адчувала!

— Што, унучка,—сказаў ёй праз пару дзён дзядуля.—Цяжка пішацца? Я бачу—усё кідаеш ды рвеш... А дай вось мне яго прачытаць.

Надзя пачырванела, але тут жа з затоенай радасцю падала дзядулю Андрэева пісьмо. Яна не была асабліва блізкая з дзедам, але не лічыла магчымым адмаўляць яму.

Ён стаў чытаць павольна, час ад часу прыпыняўся і вяртаўся да асобных радкоў. Надзя сачыла за ім раўнівым позіркам.

— Добра,—азначыў дзед.—Добра пра Енісей піша.

— Праўда?!—радасна падхапіла Надзя.—На самай справе, якая прырода!..—І, паўтараючы сабе знаёмыя словы пісьма, у каторы ўжо раз уяўляла сабе па апісанню Андрэя хутнаплынную суровую раку, што маўкліва нясе магутныя воды між цёмных берагоў, пакрытых векавымі елкамі; і абрывы замшэлых скал, і святло горных ручаёў, пеністых нібы шампанскае; і туман далін з маленькімі, нібы цацачнымі, домікамі на дне; і вышыню скал і неба, і зліне паветра, насычанага сонцам... Яна бачыла ночы з кастрамі сярод тайгі і водсветамі полымя на лапах кедраў; мяккія шыракаполыя капелюшы і смуглыя твары турыстаў то выступаюць з цемры, то завалакваюцца ёю; хтосьці іграе на гітары...

— Так.

Дзед тым часам дачытаў пісьмо і доўга, задуманна складаў яго па старых складках. Надзя адчула, што ён нечым незадаволены.

— Што?—здзіўлена спытала яна.

Ён, нахмурыўшы сівыя бровы, доўга глядзеў на свае вялікія цёмныя рукі, потым аддаў пісьмо ўнучцы.

— У вас што ж, раней было вырашана, ці як?

— Пра што?

— Ды пра тое, каб пажаніцца.

— Не, чаму ж?

— Не?—Дзед узняў чорныя, як у Надзі, вочы і ўважліва зірнуў ёй у твар.—І табе гэтага даволі?—Яна недаўменна паціснула плячыма.—Даволі, каб згадзіцца?

Яна рассмяялася.

— А чаму ж не?

— Чаму?—Твар яго пацямнеў.—А таму, што пра каханне так не пішуць.

Надзі стала яшчэ весялей. Мілы стары дзед!

— Хіба ў тым справа, як напісаць? Важна, каб было зразумела.

— Так, калі ён пра раку піша, дык гэта мне зразумела. А вось пра каханне...—Дзед паківаў галавой.

— А мне і пра каханне!—з вясёлым выклікам сказала Надзя.

— Гм...

Дзед быў яўна занепакоены і ўсім сваім выглядам даваў зразумець, што размова яшчэ не скончана. Надзя стаяла перад ім, з пабляжлівай цікавасцю чакаючы: што будзе?

— Вось што,—сказаў нарэшце

дзед, звяртаючыся да бабулі, якая сядзела ля акна і нешта шыла.—Знайдзі ты, Анюта, маё пісьмо. Што я тады табе напісаў. І дай ёй прачытаць.

Бабуля доўга корпалася на дне старадаўняга, абабітага размаляваным жалезам куфра. Надзі ўсё гэта здавалася забавным. Яна ведала ад маці, што дзед быў маўклівы і суровы чалавек; усё жыццё працаваў на паравозарамонтным заводзе, хадзіў перапэцканы машынным маслам, якое не адмывалася нават у лазні; словы вымаўляў няспешна, з цяжкасцю і, здавалася, заўсёды быў паглыблены ў сябе. Да бабулі адносіўся ўважліва, але суха і ніколі не праяўляў ніякіх пачуццяў—ва ўсякім разе, Надзя іх не заўважала.

Калі, нарэшце, з куфра быў выцягнуты невялікі стос паперак, перавязаных тоненькай стужачкай невядома якога колеру, дзед хутка выйшаў з пакоя.

Унучка далікатна ўзяла з рук бабулі пажаўцелае пісьмо і пачала чытаць Літары, напісаныя алоўкам, сцерліся, але разабраць было можна.

«Добры дзень, вясёлая хвіліна!..» Цудоўны пачатак! Яна ледзь стрымала ўсмішку. Што там далей напісаў дзядуля сваёй бабулі?

«Добры дзень, вясёлая хвіліна! Пішу гэтыя радкі з трывожным біццём сэрца. Дарагая Ганначка, калі што не так—не крыўдуй, даруй і забудзь, але няма больш сіл таіць каханне і смутак па табе. Лепш за цябе няма ні характам, ні розумам, ні абыходжаннем! Заплюшчу вочы—і бачу цябе ўсю з тваёй ласкавай усмешкай і косамі, да якіх столькі разоў хацеў, ды не змог дакрануцца. Калі ж успамінаю, як ты смеяшся або што гаворыш—увесь заміраю ад шчасця.. Любая... Можна ты пакажала каго іншага далёка ад мяне, але як я гэтага не ведаю, то асмельваюся сказаць табе ўсе свае ласкавыя словы, якія толькі змог прыдумаць. Ты як далёка птушка ў небе, зорачка ясная, радасць мая і жыццё... Ці ўспамінаеш пра мяне? Я думаю пра цябе ўвесь час, і гэтыя думкі надаюць сілы: тут у нас дажджы, усе дарогі размыла, цялежка з кулямётамі загразла, дык я яе адным плячом вывернуў. Усе здзівіліся, адкуль такая сіла, а яна ад цябе, мая вясёлая пчола...»

Надзя глянула на бабулю. «Вясёлая пчола...» Яна ў гэтую хвіліну ўцягвала нітку ў іголку, далёка адстаўшы ад вачэй жоўтыя маршчыністыя рукі.

З няўцямным пачуццём Надзя дачытала апошнія радкі пісьма.

«Любачка... Няма слоў, як прасіць. Але хутка ўжо скончыцца наша разлука, разаб'ем белую контру, і пачнецца новае жыццё. Можна зробіш ласку, дазі згоду тады стаць маею сяброўкай і каханай жонкай. А я за цябе жыцця не пашкадую! Даруй, калі пакрыўдзіў...»

Дзівоснае, яшчэ неўсвядомленае, складанае пачуццё ахапіла Надзю. У ім было і ціканасць, і здзіўленне, і сумненне і смутак і штосьці яшчэ, у чым яна не смела сабе прызнацца.

Ну і дзядуля! Значыць, ён так кахаў бабулю?

Надзя ўпотаі пачала разглядаць бабулю, стараючыся ўлавіць у яе заявай пакорлівай знешнасці сляды былога характа. Але гэтыя слабенькія плечы, акругленая спіна, гэтая тоненькая сівая коска, прышпіленая на патыліцы жалезнымі шпількамі, не захавалі нічога юнага,—яны былі тысячы разоў знаёмыя Надзі і перашкаджалі ўявіць бабулю маладой. Тады яна ўзяла старыя фатаграфіі і знайшла сярод іх адну, на якой было сфатаграфавана шмат людзей з кніжкамі ў руках. Надзя здаўна ведала: гэта вучні курсаў па ліквідацыі непісьменнасці, якімі калісьці кіравала бабуля. Здымак быў цёмны. Бабуля знаходзілася ў цэнтры; на ёй быў футравы малахай, кажушок і вялікія нязграбныя валёнкі. Відаць было, што яна ўсміхаецца, аднак рысы твару не распазнаваліся на пажаўцелай фатаграфіі. Яшчэ ні разу, колькі ні стараліся Надзя і Наташка, ім не ўдалося разгледзець бабулю на гэтай фатаграфіі.

Але зараз—зараз здарыўся цуд: Надзя разгледзела яе! Не бабулю, а юную прыгажуню, якая ласкава ўсміхалася з футравага каўняра. Яе прадаўгаватыя цёмныя вочы зачароўвалі пільным позіркам; рот усміхаўся так выразна і пяшчотна, што вусны, здавалася, складаліся для пацалунка; і косы—пушыстыя, светлыя, струменістыя—былі, яны сапраўды былі, калі прыгледзецца як след! Надзя добра ўбачыла іх на тым месцы, дзе раней угадваліся вушы малахая.

Гэта было цудоўна!

Яна яшчэ раз перачытала пісьмо і яшчэ раз зірнула на фатаграфію. Характэрна бабулі стала больш выразнае. Каханне дзядулі, заключанае ў пісьме, ажыўляла старадаўнюю фатаграфію, удыхала ў яе сілу, цяпло і прыгажосць!

І тое пачуццё, у якім Надзя не хачела спачатку прызнавацца сабе, паспела ўзмацнела і цалкам авалодала ёю. Гэта была зайздросць...

Яна зайздросціла бабулі! Бабулі, якая хадзіла тады ў кажушку і вялікіх падшытых валёнках; якая дзесьці ў глухім сяле пры капіцлях вучыла літарам людзей; бабулі, якая цяпер сядзела перад ёю згорбленая, старая, са сваёй танюсенькай коскай на патыліцы...

Праз тыдзень Надзя пісала адказ Андрэю. З вачэй яе каціліся слёзы, яна ўздыхала і ўвесь час смаркалася, але не шукала слоў: яны прыходзілі самі і лёгка клаліся на паперу.

«Мне вельмі сумна, што ты пакажаў сябе такім няўважлівым. Пачаў пісьмо да мяне, а закончыў у адрас іншай дзяўчыны—той, з якой, напэўна, раней дамовіўся пра жаніцьбу. Інакш я не магу зразумець тваіх слоў пра тое, каб распісацца.

Цікава, як ты прасіў яе стаць тваёй жонкай? Я зайздросчу ёй. Больш таго—мне горка, што не я пачула тваё прызнанне ў каханні. Тваё прызнанне, якое—я ўпэўнена ў гэтым!—было пяшчотнае, глыбокае і шчырае. Жадаю вам абодвум шчасця. Магчыма, калі-небудзь і мне хтосьці скажа словы кахання. Хто ён? Не ведаю, але я чакаю яго. Чакаю таго, хто знойдзе для мяне гэтыя словы...»

МЕЛОДЫЯ, ПРАСПЯВАНАЯ СЭРЦАМ

«А помніш тэатр на Траецкай гары?

І гэту актрысу?» —

«Ну як жа, вядома!»

Пімен Панчанка. «Слухаючы «Перапёлку».

Адразу ж мусім «унесці яснасць»: тут не будзе гаворкі ні пра тэатр, які выстаў наперакор усяму ў далёкім 1941-м і цяпер стаіць на Траецкай гары, ні пра актрысу, якая здолела стварыць вобраз такой магутнай сілы, што адарванаму вайной ад роднай Беларусі савецкаму салдату, пачуўшаму па радыё простую народную песню, здалося, нібы

«Маленькая птушка сыпнула з крыла

На сэрцы нястынучым попелам мінскім».

Зрэшты, калі і кранецца размова тут попелу, то — варшаўскага...

Але які б ні быў той попел — мінскі ці варшаўскі, попел вайны з аднолькавай сілай стукае ў нашыя сэрцы... На гэтым спектаклі — і тут няма нічога дзіўнага — мы ўспамінаем міжволі і попел Хірасімы, і прысак — яшчэ зусім-зусім гарачы — в'етнамскіх вёсак і гарадоў... І калі маленькая студэнтка Гэля з Варшавы, якая — у парадку культурнага абмену — вучыцца ў нашай Маскоўскай кансерваторыі, ні на момант, нават у хвіліны найвялікшага асабістага шчасця, не можа пазбыцца ўспамінаў аб жахах мінулай вайны, мы разумеем яе сэрцам... Суладна з яе пачуццямі настройваюцца і нашы, калі на запэўненні каханага: «Мы ж жывём у дваццатым стагоддзі» яна адказвае: «Дваццатае стагоддзе — гэта такое разнастайнае стагоддзе... Калі аднойчы твая сяброўка выходзіць на вуліцу з жоўтай шасціканцовай зоркай на спіне — гэта таксама — дваццатае стагоддзе?!»

Нам блізкая Гэля і тады, калі трывожыцца за лёс свайго кахання, і тады, калі думае пра лёс чалавечства (а яе — ва ўсякім разе такую, якой малюе народная артыстка БССР А. Клімава, — цікавіць і хвалюе ўсё), і тады, калі ганарыцца сваім гордым і свабодалюбвым народам, які не скарыўся ворагу, і яго слаўнай гісторыі, і цудоўнай сталіцай — Варшавай... Варшава!..

Сапраўды, дзе яшчэ знойдзецца на зямлі горад, які будаваўся, як Варшава, семсот год і дванаццаць? А было ўсяго ж (пасля другой сусветнай вайны) дзевяноста цэлых дамоў...

І ўсё ж — выстаў!

Але гаворка (і ў спектаклі Рускага драматычнага тэатра імя М. Горькага па п'есе Леаніда Зорына «Варшаўская мелодыя» і, вядома, у гэтай рэцэнзіі на яго) не пра трываласць архітэктурных збудаванняў, а пра моц і сілу, трываласць чалавечых пачуццяў, пра суладнае, як кажуць, ва ўнісон, біццё двух сэрцаў, якім было наканавана лёсам спазнаць можа найвялікшае ў свеце каханне і раптам па волі таго ж няўмольнага лёсу (тут аўтар спасылкаецца на вядомы закон ад 15 лютага 1947 года аб забароне шлюбаў з іншаземцамі, даўно ўжо, дзякуй богу, скасаваны, але тады...) разлучыцца назаўсёды. Каб стрэцца — на момант — у Варшаве — праз дзесяць і яшчэ раз — у Маскве — амаль праз дзесяць гадоў...

Гэта — не сучасны ці абноўлены варыянт «аповесці, сумней якой няма на свеце», — пра двух «класічных» закаханых Рамэо і Джульету. Справа ў тым, што ў п'есе Зорына з мінімальнай колькасцю дзеючых асоб — двое (праўда, гавораць, ёсць ужо і такія п'есы, дзе ўвесь вечар вашу ўвагу займае «споведзь» толькі аднаго героя), п'есе, пастаўленай без асаблівых «навацый» і «знаходак» рэжысёрам М. Рэхельсам, глыбока і верна, усёй душой, кажае толькі яна, гераіня. Стваральнікі спектакля (мастак В. Галубовіч) абышліся самым неабходным — трэба ж акцёрам урэшце на нечым сядзець, калі яны слухаюць у кансерваторыі канцэрт Шапэна ці вячэраюць у варшаўскай кавярні або рэстарачцы... Зрэшты, ні мільгаценне «сняжынак» на партале, ні «рыпенне» снегу, «як сапраўднае», у марозны вечар пад нагамі закаханых, што ідуць — след у след — яна за ім, не выклікае якіх-небудзь эмоцый. І ўсё ж спектакль захапляе, трывожыць, бярэ за душу і выклікае роздум. Чым жа?

Жыццём чалавечага духу, як гаварыў некалі К. С. Станіслаўскі. Жыццём, пражытым вось тут, перад вамі, у гэты кароткі вясовы вечар — колькі іх ужо было! — актрысай, пра якую, на жаль, паэты чамусьці яшчэ не напісалі вершаў... А маглі б!..

Бо нячаста выпадае на нашу долю такая шчаслівая сустрэча, як з гэтай актрысай, што не перастала па-юначы хвалявацца, захапляцца і захапляць іншых высокім майстэрствам перажы-

вання, непаўторнай іграй святла і ценю, найтанчэйшымі нюансамі і імправізацыйнай лёгкасцю, мяккасцю і арганічнай натуральнасцю пераходаў з аднаго псіхалагічнага стану ў другі.

Як у кроплі вады — акіяна, гэтаксама ў адным толькі лёсе дзяўчынкі з Варшаўскага прадмесьця дзякуючы пранікнёнаму і яркаму таленту А. Клімавай адлюстроўваецца лёс цэлага народа з яго гаротнай і велічнай гісторыяй, народа, які не страціў ні мужнасці, ні веры ў лепшую будучыню ў самыя цяжкія, змрочныя часы і заўсёды захоўваў уласціваю яму годнасць і... гонар, які не дазваляе паказваць іншым свае клопаты і пакуты. Прыроджаныя іронія і дасціпнасць прыходзілі ў крытычныя моманты яму на дапамогу...

Гэля ні на што добрае не спадзяецца — яе з Віктарам (народны артыст БССР Р. Янкоўскі) разлучылі межы. «Межы, межы, межы часу, межы прасторы, межы дзяржаў. Межы нашых сіл. Толькі нашы надзеі не маюць меж», — гаворыць яна. Так, толькі надзея на стрэчу з каханым дае ёй сілы жыць і працаваць. І яшчэ, можа, асабліва чалавечая годнасць і адказнасць за падараваны ёй талент, які, нібы алмаз, патрабуе шліфоўкі і гранення.

І ўсё ж яна жыве — доўгія дзесяць год — нерастрачанай надзеяй на немагчымае — на стрэчу. Стрэчу з любым, адзіным на цэлым свеце.

І вось яна — выпадковая — на адзін кароткі вечар — сустрэча. Яна стала вядомай спявачкай, але засталася ранейшай — непасрэднай і шчырай, шчырай настолькі, што не можа ўтаіць свайго пачуцця. «Сто разоў я лавіла сябе на адным і тым жа — да мяне звяртаюцца, а я не чую — размаўляю з табой. Я выходжу на сцэну і бачу цябе ў зале...»

Палахлівая Гэля, у душы якой, здавалася, назаўсёды пасяліўся страх перад грубай сілай, якая для яе амаль раўназначная насіллю, цяпер, калі яе ведае ўся Варшава, не баіцца людскіх плётак, пагалоскі, калі надараецца магчымасць правесці з ім, каханым, хоць адзін дзень разам. Ён жа, Віктар, які «не збаяўся Гітлера», адступае, бо «чалавек не заўсёды вольны ў сваіх учынках», бо хто-небудзь можа што-небудзь падумаць...

Так абрываецца апошняя нітка, якая звязвала — хоць на адлегласці — лёс герояў, лёс іх вялікага, прамыністага кахання.

У п'есе і спектаклі выпрацоўваецца не толькі трываласць кахання. Выпрацоўваецца і трываласць чалавека як асобы. Ці не засушылі цябе дробязі, ці здолеў жыццём сваім прынесці людзям шчасце?

Здаецца, дарэшты згарае ў полімі беззапаветнага кахання Гэля, але з попелу, як птушка Фенікс, нараджаецца вялікая ар-

ПІЛЬНАЕ ВОКА

З раніцы ў гарадскім камітэце народнага кантролю дзяжурый загадчык няштатнага бюро скаргаў пенсіянер Іван Канстанцінавіч Фядосаў. Увесь час звоніў тэлефон: пыталі старшыню камітэта Ніну Мікалаеўну Смалякову.

— Пайшла на будоўлю. Будзе пад канец дня, — зноў і зноў паўтараў Іван Канстанцінавіч.

На процілеглым канцы провада на гэта рэзгавалі па-рознаму. Сакратара партыйнай арганізацыі 1-й прадзільнай вытворчасці льнокамбіната Надзею Маскаленка (дарэчы, да выбарання партаргам яна ўзначальвала адну з лепшых у горадзе фабрычную групу народнага кантролю) хвалявала вельмі важнае, на яе думку, пытанне,

вельмі хацелася б зараз жа перагаварыць з Нінай Мікалаеўнай. Брыгадзір будаўнікоў Юзэф Шымчык быў задаволены: калі старшыню камітэта накіравалася на будаўнічыя пляцоўкі, дык не абміне і іхні аб'ект. Вось і можна будзе абмеркаваць тое, што набалела: перабоі ў дастаўцы матэрыялаў, няўзгодненасць у рабоце субпадрадных арганізацый.

І Ніна Мікалаеўна, пазнаёміўшыся з будоўляй, уважліва пагутарыўшы з народнымі кантралёрамі, майстрам, рабочымі, адразу ж зрабіла паметку ў сваім бланке: трэба сабраць няштатны будаўнічы аддзел; неабходна паскорыць падрыхтоўку матэрыялаў па пусках будоўлях. З канторкі прапраба набірае нумары тэлефонаў: бу-

тыетка, якая скарае людскія сэрцы не столькі прыгажосцю голасу, колькі хараством душы, тонкасцю інтэлекту, шчырасцю і веліччу пачуццяў, у якіх — само жыццё, без падмесу... Так, сапраўды мае рацыю Гелена Мадлеўска, калі ў час апошняй сустрэчы з Віктарам гаворыць: «Спявачка — гэта не толькі голас». І хоць мы не чуем гэтага голасу ў заключнай сцэне — сцэне бліскучага трыумфу Гэлі, перад талентам і майстэрствам якой цяпер адкрыліся ўсе граніцы, граніцы чалавечых сэрцаў, гарадоў, краін, — мы ведаем: гэты голас, а праўдзівей, **сэрца мастака**, сапраўды скарае і яднае народы і кантыненты. І разбурае межы, усе і ўсялякія. Бо сэрцу гэтаму ёсць пра што раскажаць людзям. Бо яно — такое кволае і маленькае — здужала і перамагло і забыццё, і здраду, і боязь. І, мабыць, каб не было ўсяго, што здолела яно, маленькае і кволае, перанесці і стрываць, не нарадзіўся б, напэўна, той чуд мастацтва, які штовечар захапляе, зачароўвае залы — сёння — у Маскве, заўтра — у Ленінградзе, паслязаўтра — у Кіеве.

А часам прыходзіць і такая думка: а мо, каб шчасце першага і найвялікшага — на ўсё жыццё — кахання збылося б, стала не марай і трызненнем, а — рэальнасцю, вялікім чалавечым шчасцем, — мо было б тады яшчэ больш пра што раскажаць актрысе сваім слухачам? Мо раскрыліся б перад намі заповітныя таямніцы сэрца гарманічнай асобы, адоранай шчасцем?..

Ва ўсякім разе, спектакль горкаўцаў выносіць прысуд — бязлітасны і канчатковы — герою, спакойнаму і ўраўнаважанаму Віктару, Вітэку, як называла яго некалі Гэля... Ён атрымаў ад жыцця, здаецца, усё, на што быў здатны і чаго дамагаўся, — вядомасць, вышэйшую навуковую ступень, сваю лабараторыю і злучаныя з гэтым клопаты, правы і абавязкі. Здаецца, усё, апроч... шчасця.

Мы бачым увачавідкі, як з кожным дзесяткам пражытых гадоў бяднее яго душа, як ён становіцца ўсё больш спакойны, памяркоўны і... раўнадушны і нават сам перад сабою няшчыры.

Нешта, вельмі каштоўнае, траціць, напэўна, і душа Гэлі. Але калі яе боль і радасць, яе каханне дапамаглі выкрасаць хоць іскру радасці яднання з сапраўдным, чалавечым мастацтвам для іншых людзей, для яе слухачоў, то поспех Віктара хутчэй за ўсё — ягоны ўласны, асабісты. І калі ён уручае Гэлі «ад гледача... і аўтара» бутэльку «вынайздзенага» ім віна, нам робіцца чамусьці ніякавата. Асабліва пасля яго «сціплай» пахвальбы: «Бачыш, і мы нечага дабіліся».

І тым не менш, спектакль існуе. Існуе як з'ява мастацтва. Гэтаму спрыяе і цудоўная, надзіва арганічная музыка Генрыха Вагнера, якая не толькі здолела зрабіць адчувальнай і «відавочнай» атмасферу сённяшняй Варшавы, але і на момант — у адпаведнасці з успамінамі і перажываннямі гераіні — дапамагае перанесціся ў тую, што стагнала пад фашысцкім ботам. Музыка здолела дапамагчы акцёрам глыбей і ярчэй раскрыць пачуцці сваіх герояў, нават — вызначыць сваё светаадчуванне.

даўнічага трэста (хіба можна так камплектаваць матэрыяламі важнай будоўлі!), завода жалезабетонных вырабаў (дзе яны, даўно абяцаныя пліты?!). Некаторыя, думаючы, што старшыня камітэта гаворыць з кабінета, а не з будоўлі, запэўняюць: недахопы ліквідаваны, цяпер поўны парадок.

— У «парадках» я толькі што пераканалася сваімі вачыма. Гавару з будоўлі. Папярэджваю: заўтра зноў буду тут.

Орша, горад са статэскай насельніцтвам, уся ў рыштаваннях новабудоўляў.

Многа, вельмі многа робяць будоўльнікі. Але і недахопаў у іх рабоце таксама няма. Ах, як патрэбна тут пільнае вока народнага кантролю! І пра гэта ўвесь час памятаюць у камітэце.

Жыццё ставіць на парадок дня камітэта шмат іншых важных праблем. Практычна ажыццяўляючы гаспадарчую рэфор-

му, усё больш і больш прадпрыемстваў пераходзяць на новыя ўмовы планавання і эканамічнага стымулявання вытворчасці. Сёння асабліва важна з максімальнай аддачай выкарыстоўваць вытворчыя фонды, павышаць дзейнасць гаспадарчага разліку. Вось перад камітэтам робяць справаздачу кіраўнікі аднаго з тэкстыльных прадпрыемстваў. Жанчына, якая сядзіць на месцы старшыні, уважліва слухае, час ад часу нешта запісвае. Потым удакладняе ўсе новыя і новыя дэталі: што змянілася ў гаспадарча-разліковых заданнях цэхаў і участкаў, які каэфіцыент выкарыстання абсталявання, што робіцца для матэрыяльнага стымулявання работніц, якія выпускаюць першагатунковую прадукцыю. За кожным пытаннем адчуваецца веданне вытворчасці, яе эканомікі. І гэта сапраўды так. Да камітэта народнага кантролю (дэрэчы, Смалякова ўзначальвае

яго з моманту стварэння) яна працавала эканамістам у тэкстыльнай прамысловасці, кіравала партыйнай арганізацыяй буйнейшага ў краіне Аршанскага ордэна Леніна льнокамбіната, некаторы час ўзначальвала прамысловы аддзел гарадскога камітэта партыі. Тут, у камітэце, вельмі патрэбны і веды эканаміста, які ўмее многае разгледзець за скупым радком баланса, і шырокі погляд на рэчы, і арганізатарская жылка партыйнага работніка.

За пародай і дапамогай ідзе ў камітэт работніца. Ідуць сюды з сігналамі аб недахопах і ўпущэннях у рабоце прадпрыемстваў, арганізацый, устаноў. У жылым доме па Паштоўму завулку рамонтнікі пакінулі мноства недаробак, а домакі-раўніцтва не звяртала ўвагі на скаргі жыхароў. Людзі прыйшлі ў камітэт. Сігнал сур'ёзны, і старшыня камітэта, адклаўшы ўбок іншыя важныя справы,

ідзе на Паштовы завулак. Ну і дасталася ж бракаробам і тым, хто іх пакрываў! А жыхары адразу ж адчулі: прыняты дзейныя меры.

У гарадскім камітэце народнага кантролю толькі адзін штатны работнік — старшыня. Але ў Ніны Мікалаеўны шмат няштатных памочнікаў, вопытных, непрымірных да недахопаў. Актыўна ўдзельнічаюць у рабоце камітэта ўпраўляючая аддзяленнем Дзяржбанка Н. Е. Чахоўская, няштатныя інспектары старыя камуністкі М. Л. Гурэвіч, Е. А. Масаловіч.

Дома Ніну Мікалаеўну, маці двух дачок, чакаюць свае клопаты і радасці. Вось атрымана пісьмо ад старэйшай дачкі, якая нядаўна стала студэнткай педагогічнага інстытута. Экзамены яны здавалі амаль адначасова: дачка — за дзесяцігодку, маці — за Вышэйшую партыйную школу.

Е. ПАЙКІН

Народная артыстка БССР А. Клімава ў спектаклі «Варшаўская мелодыя».

Спектакль каштоўны не толькі сваім эмацыянальным, як кажуць, зарадам. Ён узбагачае нас цікавымі назіраннямі над прыродай чалавечых пачуццяў, прымушае думаць, разважаць. А гэта не так ужо часта здараецца ў тэатры.

Тамара БУШКО

ЛЯ ВОГНІШЧА

Яўген КАРШУКОЎ

Апавяданне

Вось і разгараецца ўжо, шугае ў вярчэнні змроку наша вогнішча... Наша з Лёнікам. Таму што мы выбралі месца, дзе развесці, сабралі ламачча, падпалілі. Потым выразалі сошкі, уторкнулі ў мурог і падвесілі кацялок з вадой. На чай... І цяпер Лёнік гаспадарліва час ад часу варушыць ламачча доўгай сукаватай палкай, падсоўвае галавешкі. Мне падабаецца гэты хлапчына — сур'ёзны, крышку летуценны, са спакойным уважлівым позіркам.

Лёніку няма, бадай, яшчэ і трынаццаці гадоў. Але даць яму можна больш. І па гэтай дарослай сур'ёзнасці, і па росту: даўжэнны ды тонкі, як тое гонкае дрэўца... Я пазіраю на яго твар, асветлены слабым полымем, — невялікі, бледны, ён задумліва ўтароплены кудысьці ў сіні змрок жніўняскага вечара, — пазіраю і намагаюся здагадацца, аб чым хлапчына думае. Напэўна, у Лёніка ў галаве нейкія незвычайныя думкі. Можна, аб атамным рэактары, пра які з захапленнем ён

расказваў днём; можа пра гістарычныя знаходкі на востраве Пасхі. Але, вядома, ён зараз менш за ўсё думае аб рыбалцы, дзеля якой мы прыехалі, ахвяраваўшы выходным днём, за трыццаць кіламетраў з яго бацькам Маркіянам і маім суседам аднарукім Туміловічам...

Сухі дубняк гарыць з трэскам, гарача. Маленькія ружовыя жучкі-вугалькі імкліва вылітаюць з агню, ледзь паспяваеш адхінуцца. І хоць полымя асвятляе не вельмі, усё навокал цудоўна праглядаецца: за нашымі спінамі высока над лесам вісіць месяц, нібы надкусаны яблык. Дастаткова ўстаць, зрабіць крок — і ты над самай ракой. Проста не верыцца, што вада можа так прыгожа змешваць фарбы месячнага неба. Часам здаецца, што нехта шчодро кінуў прыгаршчы дробнага зялёнага лісця на пругкую густую сіню ваду, і яно, трапяткое, дрыжыць, пераліваецца ізумрудна вакол серабрыстага месячнага слупа-дрэва.

Па берагу тырчаць рэдкія кусты лазняку. Ён гусцейшы ў лагчынах-канавых. Напэўна, зарослыя акопы. Тыя, яшчэ з вайны... З адной такой канавы відны нашы матацыклы — стары-стары амерыканскі «Харлей» і новенькі Маркіянаў «Іжок»... Ды і мы ў лагчыны вакол агню нядрэнна ўладкаваліся: зацішна! Паставілі донкі, а самі — кіпяцім чай, пячэм на доўгіх лаўцах сала.

— А вы ведаеце, — парушае наша маўчанне Туміловіч, — тут па ўсяму берагу гэтыя старыя акопы і траншэі... Абваліліся, зараслі, але гэта — траншэі...

Ён асцярожна вымае з полымя лавец з сала, прамакае на акраец хлеба, які ляжыць у яго на каленях, і, узняўшы на нас задумлівыя вочы, гаворыць:

— Я іх сам капаў... Ох, колькі давалося перакапаць за вайну зямелькі!

Мабыць, на гэтым і скончыў бы Туміловіч, таму што Маркіян асаблівай цікавасці не праяўляў — сядзіць сабе, умінае апетытна падсмажанае сала, а я ўжо не раз чуў франтавыя расказы суседа... Ды тут у размову нечакана ўмешваецца Лёнік.

— А вы, дзядзька, хадзілі ў атаку?

Туміловіч з цікавасцю разглядае хлапчука — пытаецца так сабе ці шчыра ведаць хоча? Потым адкладвае ўбок дубчык з сала і дружалюбна ківае галавой:

— Было, брат... Усё было: і ў акопах сядзеў, і ў атаку хадзіў, пакуль во фрыц руку не прастрэліў. Вось пачакай, перакусім крыху, і я раскажу табе... пра сваю першую атаку. Хочаш? Ну то і добра. А цяпер, студэнт, давай вывальвай з кайстры прыпасы ды цягні сюды сваю доктарскую бутэлечку!

Гэта Туміловіч мяне ўсё студэнтам кліча, хоць даўным-даўно скончыў я інстытут і працую медыкам. За сур'ёзнага ры-

бака ён, вядома, «студэнта» не лічыць, але з сабою бярэ ахвотна, весялей яму ды і зручней... Маркіян — справа іншая. Рыбак заўзяты! Здараецца, ён налоўлівае столькі, што жонка нават на продаж выносіць...

Паўлітру разведзенага спірту выпіваем хутка. І, напэўна, усе крышку хмялем. Але ж так свежа на рацэ, так смачна закусваецца смажаным салам, што хмялю нават не заўважаем...

— Дзядзька, што ж вы не расказваеце пра тую атаку? — не церпіцца Лёніку.

Туміловіч выграбае з агню тоўстую галавешку, прыкурвае ад тонкага блакітнага язычка. На нейкую хвіліну яго твар з худымі запалымі шчокамі робіцца чырвоным, як абгарэлы сук. І гэтая густая чырвань падаўжае і без таго доўгі нос, востры падбародак і высокі гладкі лоб Туміловіча. Ён глытае добрую порцыю папярэснага дыму і кідае галавешку ў агонь.

— А што, і на самай справе расказаць? — абводзіць нас вясёлым позіркам Туміловіч. — Толькі ж цяпер яно лёгка расказаць, а тады... Баяўся я той першай атакі, ох, баяўся! Думаю, як жа гэта я жывога чалавека калоць буду? А калі не я яго, а ён мяне нанізае на штых? Мароз па скуры... Праўда, выгляду не падаваў, што страшна. Затое мой сябра Фядос — той зусім скіс. Ну і ледзь не таго... калі б не выручыў. Але давай, брат, я табе па парадку ўсё...

Лёнік разагрэўся ля агню, скінуў ватоўку і ляжыць на ёй, падпершы рукамі стрыжаную пад бокс галаву. Твар яго нібы застыў ад напружання, уважлівых, шырока расставленых вочы — не міргнуць... Ён слухае дзядзьку Туміловіча і ніяк не можа зразумець, як пра такія жудасныя рэчы можна гаварыць зусім спакойна, нават усміхацца!

Лёнік спрабуе ўявіць з расказа, як бягуць па заснежаным полі нашы салдаты наперавес з вінтоўкамі і сярод іх — дзядзька Туміловіч са сваім сябрам Фядосам... Як сустракаюцца яны з немцамі і пачынаецца гэта... І як Туміловіч забівае фашыста, што хацеў забіць Фядоса. І Лёніку робіцца страшна, як ніколі раней. Яго нават пачынае калаціць. Ён так выразна бачыць усю карціну! Дзядзька Туміловіч кідаецца на бамбізу-немца і б'е з усяй моцы прыкладам па галаве... Немец асядае на снег. А Туміловіч з Фядосам крычаць «ура!» і бягуць далей з нашымі — да нямецкіх акупаў.

Не, у кнігах пра вайну такіх падрабязнасцей Лёнік не сустракаў — як забіваюць і як людзі не баяцца быць забітымі... І ўжо зусім іншымі вачыма пазірае ён на Туміловіча: вось гэта ча-ла-век!

— ...А то б хана майму Фядосу! — махае рукой Туміловіч і некай вінавата пазірае на Лёніка. — Што, няўжо цікава? Любіш пра вайну слухаць? Бацьку папрасі, ён табе яшчэ не такое ўспомніць. Дзе ты, Маркіян, ваяваў? На якім фронце?

Маркіян не спяшаецца з адказам — дажоўвае сала і выцірае даланей каротка абстрыжаныя рыжыя вусы.

— Ды як табе сказаць, — без асаблівай ахвоты гаворыць ён, калупаючы зубы запалкай, — я ж на перадавой не быў...

— Хіба ты, бацька, не хадзіў у атаку? — здзіўляецца Лёнік. — У цябе медалі? Ты сам казаў — за вайну.

Маркіян палжліва смяецца. Любіць ён сына. Адзін у яго Лёнік, жаніўся Маркіян пазнавата...

— Медалі — далі, а на перадавой я толькі з тыдзень і пакарміў вошай... І ад-

куль толькі яны завяліся? Можа ад бруду, а можа са страху. Чорт іх ведае!

Маркіян запускае пяцярню пад шапку і люта скрабе там, нібы яго сапраўды нешта кусае. А Лёнік не зводзіць з бацькі насцярожаных вачэй, у якіх і надзея, і недавер, і нявыказаная крыўда.

— А што з табою здарылася, што ты так мала на фронце быў? — цікавіцца Туміловіч. — Раніла?

— Ды не... Мне па-іншаму пашанцавала. Паслухай, калі хочаш... Прыехала да нас пад Пeralёўку, дзе мы пазіцыю займалі, вялікае начальства з праверкай... І вось, паслалі мяне на кухню па суп. Іду я, значыць, і раптам нос у нос сустракаю свайго аднавяскоўца Міцьку Булавінскага... І ў якім, думаецца, званні? Сержант, лейтэнант, капітан? Ды не, хапай вышэй! Палкоўнік... І такая прыемная сустрэча атрымалася! Пагутарылі, вёску родную ўспомнілі, а потым ён мне і кажа: «Хочаш да мяне, Маркіян, ардзінарцам? Ідзі, дзякаваць будзеш...» Ну, а я што? Раздумаць не стаў... Вось усю вайну і правёў з ім на нарыхтоўцы прадуктаў для арміі.

Мы слухаем Маркіяна моўчкі, не перабіваючы. Толькі Лёнік спрабаваў нешта сказаць, але і ён цяпер маўчыць, трывожна ўтаропіўся на пусты рукаў Туміловіча.

— Так што, хлопцы, калі б не ён, Міцька Булавінскі, можа і костачкі мае даўно згнілі б дзе-небудзь... Не сядзеў бы тут з вамі...

Абапёршыся рукой, Туміловіч паволі ўстае. І адразу яго постаць даўжэе, расце, хаваючыся ў негустым змроку. І адтуль, зверху, чуюцца раптам смех.

— Дык вунь, як ты... ваяваў, Маркіян! Кажаш, каб не той аднавясковец — вошы б з'елі, а? Ад страху... Во-шы... А каб ты скіс, ва-я-ка-а...

І так гучна, так шчыра смяецца Туміловіч, што я таксама не ўтрымліваюся, пачынаю рагатаць услед за ім.

— А каб цябе... з тваімі... вошамі...

Нават сам Маркіян смяецца:

— Гы-ы... От, жартаўнікі...

А Лёнік — маўчыць, не смяецца. Ён таропка апрагнае ватоўку і хутка, ледзь не падбегам знікае ў лазняку. Чутно, як там, дзе стаяць нашы матацыклы, трашчаць кусты. Мінута, другая — і раптам цішыню разрывае моцны шум матора.

— Лёнька-а, не чапай матацыкла! Чуюш? — грозна крычыць Маркіян. — Нясі галлё...

Але ў той жа момант яркі сноп святла асляпляе нас, і матацыкл з ровам праносіцца міма па дарозе.

— Сто-ой! Стой! — бяжыць за матацыклам Маркіян і раз'юшана лаецца.

Але хіба дагоніш?

І вось ужо не чутно матацыкла, крыкаў Маркіяна. Дагарэла галлё. Цяпер агонь не перашкаджае яшчэ лепш бачыць наваколле. Месяц залівае луг роўным блакітным святлом. Дзівосна серабрацца стагі, росны пагорак. А адтуль, ад стагоў, паволі ідзе па дарозе чалавек. Гэта — вяртаецца Маркіян. Адзін. Без Лёніка. Ён ужо не лаецца, не крычыць. Падыходзіць, цяжка дышае.

— Што ж гэта ён, а? — ціха пытаецца Маркіян. — Што з ім, хлопцы?

Пра сына Маркіян, пра Лёніка пытаецца. Але, відаць, не чакае ад нас адказу. Ён знясілена апускаецца ля агню і пільна пазірае на чырвонае, пацямнелае вуголле.

Вогнішча дагарае.

Мал. А. Чуркіна.

Уладзімір КОРБАН

Зайздрасць

Байка

Нінета і Разаля

Яшчэ з маленства сябравалі,
Ды так, што і вадой было іх не разліць.
Забарыста спявалі,
Хахаталі,

А ў скокі пойдучы, то гарыць,
Як кажучы, пад абцасамі падлога.
Не ў аднаго, бывала, хлопца маладога,
Убачыўшы дзяўчат, раптоўна закіпіць
Раз'юшанае сэрца.

Што і казаць, — былі дзяўчаты з перцам,
Як і павінна быць.

Дваццатае ішло абедзвюм лета.
Ва ўзросце ж гэткім, акурат,
Бывае, што жыццё змяняецца ў дзяўчат...
Такое адбылося й тут. Нінета
І выйшла замуж. Ды за старшыню.

Пагончыкі,
Шаўрончыкі,
Медалі...

І думае Нінета: «Ну,
Аж сэрца зойдзеца ў Разалі.
Такога малайца любой прывабна мець,
Ды толькі залучыць яго патрэбна ўмець.
Зайздросціць будзе мне бесперастанна».

Разаля ж — трах! — за капітана
Раптоўна выйшла месяцы праз два.
Што адбылося тут з Нінетай!

У выніку падзеі гэтай
Пайшла ў Нінеты кругам галава.
Кляне сяброўку колькі сілы.

Падумаць толькі... — Вось табе і на!
Ды што той старшыня,
Калі Разаля капітана адхапіла.

Сяброўку ганьбіць, лаяць пачала,
Без солі з'есці ўжо яе была
Гатовая ў адно імгненне.

На погляд мой,
У зайздрасці той-сёй
Становіцца часамі дрэнню.

Надзея Румянцава ў кінакамедыі «Чорт з партфелем».

КІНААКТРЫСА НАДЗЕЯ РУМЯНЦАВА

«Мы, педагогі, з выхаваўчых меркаванняў вельмі скупыя на пахвалы студэнтам. Але цяпер, калі я для яе ўжо не педагог, а Надзея Румянцава не вучыцца ва Усесаюзным дзяржаўным інстытуце кінематаграфіі і мы абедзве проста актрысы, мне хочацца сказаць: «Малайчына, Надзея, ты сапраўдная артыстка і, што асабліва добра, сапраўдная працаўніца ў мастацтве», — гаворыць пра сваю былую вучаніцу прафесар інстытута Вольга Пыжова.

Надзея Румянцава — камедыйна актрыса. Гэта рэдкі сцэнічны талент. Але прырода яе камедыйнага таленту асабліва. Ствараючы вобраз, Румянцава заўсёды імкнецца раскрыць лёс сваёй гераіні, бачачы ў ёй жывога чалавека з глыбокімі і моцнымі пачуццямі, чалавека вялікай душэўнай прыгажосці і шчырасці і разам з тым забаўнага і чулівага.

Румянцава знялася ў восемнаццаці фільмах. Але галоўнае, вядома, не ў колькасці сыграных ролей. Актрыса стварыла на экране вобраз сваёй юнай сучасніцы, вобраз абаяльнай і жывой. Гераіні Румянцавай спалучаюць высакароднасць, акрэсленасць і цвёрдасць поглядаў на жыццё з асаблівай, нявіннай і пакараючай жаночасцю. Вось чаму тэма кахання ў карцінах, дзе гераіню іграе Румянцава, напрыклад, у «Непапраўных», так натуральна і заканамерна заканчваецца перавыхаваннем героя. Калі гаворыць пра галоўную тэму, якую Румянцава сцвярджае як мастак, — гэта самаадданая захопленасць справай.

Надзею Румянцаву можна па праву назваць майстрам сваёй справы. Яна не толькі абаяльная, шчырая, таленавітая, яна сапраўды артыстычная. Гэта бачна ва ўсім: у той невычарпальнай шчодрасці, з якой яна напаўняе сваімі жыццёвымі назіраннямі кожную сваю ролю; ва ўменні адабраць з мноства магчымых пачуццяў, думак, рухаў найбольш дакладныя, а таксама ў акцёрскай патрабавальнасці, дзякуючы якой яна лёгка расстаецца з тым, што напрошваецца з учарашняга поспеху. Вось чаму гераіні Румянцавай здаюцца напісанымі спецыяльна для яе.

І не дзіўна, што Тося з «Дзяўчат», з яе сонечным тэмпераментам і чалавечай шчодрасцю, на Міжнародным кінафестывалі ў Аргенціне пакарыла глядачоў і членаў журы. Там дэманстраваліся фільмы з удзелам многіх вядомых кінаактрыс свету, але прэмія за лепшае выкананне жаночай ролі была прысуджана Надзеі Румянцавай.

Глядачы памятаюць першы фільм з удзелам гэтай таленавітай актрысы — «Насустрэч жыццю», а таксама ролі, сыграныя ёю ў карцінах «Мексіканец», «Вясеннія галасы», «Сын», «Мора кліча», «Вольны вецер», «Чарговы рэйс», «Каралева бензаклонкі», «Лёгкае жыццё» і многіх іншых.

Нядаўна Н. Румянцава закончыла здымацца ў кінакамедыі «Чорт з партфелем», якую паставіў на кінастудыі «Масфільм» рэжысёр В. Герасімаў па сцэнарыю Э. Буранавай, В. Касінава і А. Якаўлева.

КАВАРСТВА ПЫЛУ

ПЫЛ... Угледзеўшы яго на падаконніку, тэлевізары або кніжнай паліцы ў кватэры суседкі, вы зморшчыце нос і адзначыце «акуратнасць» гаспадыні. Заўважыўшы пыл на абажурцы настольнай лямпы і пісьмовым прыборы вашага рабочага стала, успомніце нядобрым словам прыбіральшчыцу, якая забылася яго сцерці. Раптам апынуўшыся ў воблаку пылу, у першую чаргу падумаеце пра свой касцюм. А як жа! Запыленая мэбля, брудны касцюм — сведчанне ляноты іх уладальнікаў. Гэта непрыемна, неэстэтычна. Нерішліва, нарэшце. Але наўрад ці кожны з вас здолее растлумачыць, у чым заключаецца гэтае «нерішліва».

Чаму раптам чхае чалавек, перабіраючы старыя папэры? Што выклікала прыступ удушша ў вашага спадарожніка, з якім вы зайшлі ў цудоўную аранжарэю? Аказваецца, віноўнік — пыл.

Кожную хвіліну мы ўдыхаем, нават з адносна чыстым паветрам, каля сарака мільёнаў пылінкаў.

Пыл можа складацца з самых розных рэчываў. Нярэдка ў ім знаходзяцца мікраарганізмы, небяспечныя для здароўя чалавека (узбуджальнікі туберкулёзу, тулярэміі, бруцэлёзу, розных інфекцый дыхальных шляхоў). Пылінкі свінцу, хрому, марганцу асядаюць у лёгкіх і ўсмоктваюцца ў кроў, выклікаючы атручэнне ўсяго арганізма. Кветкавы, шарсцяны пыл садзейнічае звужэнню бронхаў і ўтварэнню ў іх вялікай колькасці слізі. У выніку ўзнікае прыступ удушша.

Кварцавы, азбеставы пыл, апрача раздражнення бронхаў, нярэдка выклікае лёгка-сардэчную недастатковасць і, як правіла, прыводзіць да развіцця злучальнай тканкі ў лёгкіх.

ЭКРАН

«Вайна пад стрэхамі» — так называецца новая мастацкая кінааповесць, здымкі якой закончыліся на кінастудыі «Беларусьфільм». Гэта першая частка двухсерыйнай карціны, задуманай рэжысёрам Віктарам Туравым на аснове дылогі маладога беларускага пісьменніка Аляксандра Адамовіча «Вайна пад стрэхамі» і «Сыны ідуць у бой».

У аснову фільма пакладзены сапраўдны падзеі. Дзея разгортваецца ў першыя гады Вялікай Айчыннай вайны ў невялікім рабочым пасёлку, жыхары якога ва ўмовах фашысцкай акупацыі гераічна змагаліся з захопнікамі. У цэнтры апавядання — гісторыя простага савецкай сям'і Корзунаў, якая актыўна і дзейсна памагае мясцовым партызанам.

Усё, што адбываецца, узаемаадносіны людзей, іх характары раскрываюцца праз успрыняццё шаснаццацігадовага Талі, малодшага сына Ганны Міхайлаўны Корзун. Але сапраўды цэнтральнай фігурай з'яўляецца Ганна Міхайлаўна. Яе трагічнаму і гераічнаму лёсу прысвечан фільм. Падпольшчыца і маці-партызанка, яна побач з дзецьмі ідзе насустрач смерцельнай небяспецы, яна — баец, але і заўсёды — маці. І не толькі сваім дзецям, але і ўсім, хто разам з імі.

У сцэнарыі Аляксандра Адамовіча, — гаворыць В. Тураў, — мяне прыцягнула думка аб тым, што для маці важна іншы раз не толькі фізічна захаваць дзяцей, але і абараніць іх душы ад атруты. Перакананне глыбока: маці, бацькам у вялікім сэнсе гэтага слова можна стаць толькі тады, калі ты сам у найвышэйшай ступені чалавек. Гэта мае самае дарагое перакананне.

У ролі Ганны Міхайлаўны здымалася вядомая ленінградская актрыса Ніна Ургант. У астатніх ролях заняты В. Беланураў, В. Уварава, С. Хітроў, П. Кармунін.

* * *

...У зацягнутым хмарамі небе ляціць савецкі бамбардзіроўшчык — акружаны ворагам, зрашэчаны кулямі і снарадамі. Разбіта кабіна стралка-радыста. Але ён

Даволі часта ў пыле бываюць канцэрагены—рэчывы, якія спрыяюць развіццю раку.

Звычайна гараджане атрымліваюць увесь «букет» з гэтага пылу.

Несумненна, што барацьбу з пылам трэба весці скрозь і ўсюды. Мы не будзем тут спыняцца на барацьбе з камунальна-бытавым пылам, першай і галоўнай зброяй супраць якога з'яўляюцца вядома з вадой, ануча і пыласос—план барацьбы з ім вядомы любой гаспадыні. Мы хочам удзяліць тут увагу барацьбе з вытворчым пылам, таму што іменна фабрыкі і заводы з'яўляюцца галоўнымі крыніцамі запыленасці паветра, таму што вытворчы пыл найбольш моцна ўплывае на здароўе людзей, таму што барацьба з ім асабліва складаная.

У работніц прадзільна-ткацкіх прадпрыемстваў, тытунёвых фабрык, млынавых камбінатаў, пякарняў ад пастаяннага ўдыхання пылу з цягам часу паяўляюцца пачуццё сухасці ў носе і пякоты ў горле, кашаль. Слізістыя абалонкі верхніх дыхальных шляхоў патаўшчаюцца, у носе ўтвараюцца скарыны. Вядома, любая жанчына на ўсё гэта адразу ж зверне ўвагу. Але часта бывае і так...

Валі Н.—яна працавала транспарціроўшчыцай ліцейнага цэха—псавалі настрой два чалавекі—інжынер па тэхніцы бяспекі і цэхавы ўрач. Першы патрабаваў, каб Валя ў час работы надзявала рэспіратар, які замінаў ёй, а другі—надакучваў сваімі напамінамі пра неабходнасць прайсці прафглед. Абодва тлумачылі свае патрабаванні клопатамі пра яе, Валіна, здароўе. У Валі ж наконт гэтага была свая думка. У яе злёгка прышчы ў горле, паявіўся сухі кашаль, але гэта, відаць, ад прастуды. Штосьці пачала яна вельмі стамляцца на трэніроўках—ды тут, мусіць, вучоба вінавата, адбірае шмат часу і сіл.

Але вось чарговы крос Валя ледзь-ледзь закончыла дванаццатай. Толькі тады яна занепакоілася, пабегла ў паліклініку, пачала праходзіць шматлікія абследаванні. Хутка ў яе балынічным лісце паявіўся дыягназ: пнеўмаканіёз. Ці трэба гаварыць, як дорага давялося ёй заплаціць за сваю легкадумнасць.

Пры пнеўмаканіёзе чалавек часта бывае сур'ёзна хворы, але не адчувае гэтага. Таму і практыкуюцца рэгулярныя ўрачэбныя агляды людзей, якія працуюць на «пыланебаспечных» аб'ектах. Такіх рабочых аглядае цэлая брыгада спецыялістаў (тэрапеўты, рэнтгеналагі, лабаранты і іншыя), праводзяцца спецыяльныя даследаванні. Так удаецца выявіць захворванне ў пачатковых стадыях развіцця. Але чамусьці некаторыя ўхіляюцца ад абследавання. Нарэшце ў такіх людзей выяўляюцца далёка зайшоўшыя працэсы, калі лячыць хваробу цяжка. Нярэдка пнеўмаканіёзы ўскладняюцца туберкулёзам. Дык хіба не ясна, што лягчэй прадухіліць хваробу, чым яе лячыць?

У нашай краіне, дзе ахова здароўя працоўных з'яўляецца законам, робіцца ўсё, каб ахаваць працуючых ад пылу, паменшыць яго ўтварэнне: увесь час удасканальваюцца тэхналагічныя працэсы, абсталяванне герметызуюцца, сухія матэрыялы замяняюцца пастамі, растворамі, ствараюцца вентыляцыйныя ўстаноўкі і ўвільгатняльнікі. Вядома, не ўсюды ўдаецца рэзка паменшыць запыленасць. У такіх выпадках прадугледжваюцца індывідуальныя сродкі аховы—рэспіратары, процігазы. У выніку колькасць так званых прафесійных захворванняў з году у год зніжаецца. Некаторыя з іх зніклі зусім. Але эфектыўнасць гэтых мер была б значна большая, калі б усе працуючыя ўважліва адносіліся да іх і акуратна выконвалі правілы тэхнікі бяспекі.

Рабочыя вытворчасцей, на якіх утвараецца шмат пылу, атрымліваюць спецыяльнае харчаванне, у іх скарачаны рабочы дзень, падоўжаныя водпускі. Той, хто захварэў, мае пераважнае права на лячэнне ў агульных санаторыях і санаторыях-прафілакторыях. Для іх створаны клінікі прафзахворванняў і спецыяльныя санаторыі, павялічаны аб'ём пенсіяніравання. Але ці не лепей было б адразу больш сур'ёзна аднесціся да свайго здароўя, каб потым не раскайвацца ў зробленай памылцы?

Дацэнт Г. ЗАХАРАЎ,
Урач Г. ШЭРШАНЬ.

паспявае перадаць каардынаты логавы фашысцкіх асаў. Маўчыць кулямёт штурмана. Маўчыць гармата камандзіра. Ніводнага патрона, ніводнага снарада. І ранены камандзір кідае машыну ўніз. Калыца «фоке-вульф» астаецца ззаду. У сетцы прыцэлу—рады крыжоў на крыллях фашысцкай эскадрылі, якая вось-вось гатова падняцца. Яе заўважае штурман і памагае камандзіру выраўняць бамбардзіроўшчык.

— За Жэню!—шэпчаць губы Сяргея.

— За Радзіму!—уторыць яму Венямін.

Чырваназорная машына ўразаецца ў строй знішчальнікаў...

Гэта адзін з эпизодаў новай шырокаэкраннай мастацкай кінастужкі «Хроніка пініручага бамбардзіроўшчыка», пастаўленай рэжысёрам Навумам Бірма-нам на кінастудыі «Ленфільм» па свайму

сцэнарыю, напісанаму ў садружнасці з Уладзімірам Куніным. У галоўных ролях здымаліся Генадзь Сайфулін, Алег Даль, Леў Вайнштэйн, Юрый Талубееў.

* * *

На суд глядачоў перадаецца і яшчэ адна новая работа кінематаграфістаў «Ленфільма»—мастацкая кінааповесць «Здарэнне, якога ніхто не заўважыў». Аўтар сцэнарыя і рэжысёр-пастаноўшчык Аляксандр Валодзін.

Сціплай, не вельмі прыгожай прадаўшчыцы гародніннага магазіна Насця аднойчы вельмі захацелася стаць такой, як Венера Батычэлі. І нечакана яна зразумела, што адбыўся цуд.

У сваім новым становішчы Насця перажыла шмат радасцей, клопатаў і непрыемнасцей, незнаёмых ёй раней. І хоць усё, што з ёй здарылася, адбылося толькі ў яе ўяўленні, яна паспела многае зразумець і ў сабе, і ў людзях.

Галоўныя ролі выконваюць Жана Прахарэнка, Вера Цітова, Яўгеній Лебедзеў, Віталій Саломін.

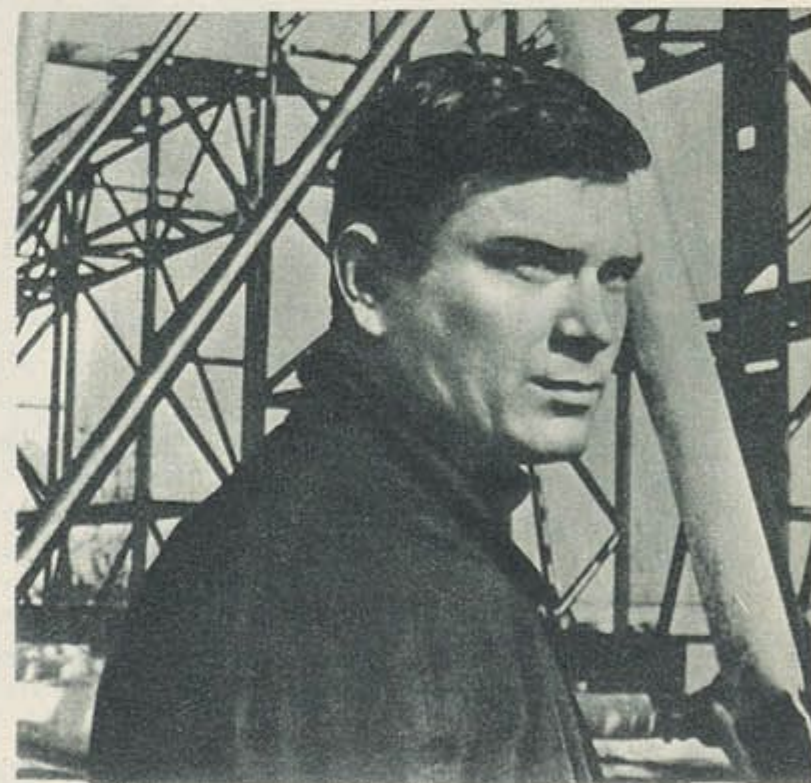
* * *

Новая ўзбекская кінакарціна «Генерал Рахімаў» створана рэжысёрам З. Сабітавым па сцэнарыю К. Яшэна і І. Лукоўскага. Фільм расказвае пра вернага сына ўзбекскага народа, выдатнага палкаводца генерала Рахімава, падзвіг якога ўвайшоў у гісторыю Вялікай Айчыннай вайны.

У галоўных ролях заняты народны артыст Узбекскай ССР З. Мухамеджанаў і народны артыст РСФСР В. Стржэльчык.

* * *

...Маладзёжную брыгаду нафтавікоў, якая працуе на разведчай марской буравой, нечаканы шторм адрэзаў ад асноўнай эстакады. Буравой пагражала гібель. Брыгадзір Джавад паспрабаваў

Кадр з кінафільма «Чалавек кідае якар».

прадохіліць катастрофу і загінуў. На яго месца назначаюць маладога інжынера. Пачаўшы з вострага канфлікту з членамі брыгады, Раміз паступова не толькі зразумее гэтых людзей, але, паўтарыўшы падзвіг Джавада, прыме ад яго эстафету мужнасці.

Пра гэта расказвае новая азербайджанская мастацкая кінастужка «Чалавек кідае якар». Аўтар сцэнарыя Імран Касумаў, рэжысёр-пастаноўшчык Арыф Бабаеў.

У ролі Раміза здымаўся малады акцёр Алексер Ібрагімаў.

В. ШПОТА

Кадр з кінафільма «Генерал Рахімаў».

ВЕТЛІВАСЦЬ І ЗДAROУЕ

Грубасць у абыходжанні сустракаецца яшчэ, на жаль, скрозь і ўсюды, яна выклікае непатрэбнае напружанне, псуе нервы.

Напрыклад, амаль кожны дзень мы становімся сведкамі некультурных і няветлівых адносін паміж прадаўцом і пакупніком. Прадавец або злосна буркне: «Іншага няма, калі не падабаецца — не бярыце», або наогул не звяртае ўвагі на вашы пытанні. Нямае ёсць і капрызлівых пакупнікоў, якія са-

мым бесцырымонным чынам дураць галаву. Павага павінна быць узаемная, але гэта не заўсёды захоўваецца. Грубасць дрэнна ўплывае на настрой і здароўе людзей, з якімі мы жывем і з якімі працуем.

Пакрыўджаны чалавек увесь дзень падаўлены, у яго сапсаваны настрой. Ён не можа спакойна працаваць, увага яго рассяяваецца, думкі міжволі вяртаюцца да непрыемнага выпадку. А нярэдка ён зрывае свой дрэнны настрой на супрацоўніках або на членах сям'і. Некаторыя рэагуюць на грубасць прыступамі гнева. Тады ў арганізме наступаюць змены — павышаецца крывяны ціск, мяняецца хімічны састаў крыві. Гэта амаль хваравітае становішча, якое хутка мінае. Але калі нервовыя ўспышкі паўтараюцца часта, яны немінуча прывядуць да працяглых захворванняў — нейрозаў.

Колькі крыўд, непаразуменняў і скандалаў можна пазбегнуць, калі не даць вырвацца наверх першаму слову, якое прыйшло ў галаву ў хвіліну злосці! Добра выхаваная нявестка з тактам і ўменнем пераадолее розніцу ва ўзросце, густах і поглядах паміж сабой і сваёй свякрухай, здолее знайсці безбалесны спосаб змяніць у доме, у які яна прыйшла, тое, што ёй

не да спадабы. Ветлівая свякруха не стане рабіць з'едлівыя заўвагі, даваць нетактычныя парады або прад'яўляць безапеляцыйныя патрабаванні. Кожны муж пойдзе на работу вясёлы, калі жонка праводзіць яго з усмешкай, і будзе спаўна вярнуцца дадому. Жанчына захаве добры настрой дома і на рабоце, калі муж і дзеці ўважлівы да яе. Ветлівая адносіны паміж мужам і жонкай не павінны абмяжоўвацца дашлюбным перыядам.

Камунальныя кватэры ствараюць шмат прычын для крыўд і спрэчак. Прычынай могуць быць дыванчык, які вытрасаецца на балконе, дзе сушыцца бялізна, бруд у агульных памяшканнях, уключанае на поўную магутнасць радыё, шум да позняй ночы, нявымытая пасуда і брудны стол у агульнай кухні, абвостранае пачуццё ўласнасці да рэчаў і г. д. Захоўваць ветлівасць пры такіх акалічнасцях нялёгка, але не немагчыма.

Спакой дома, на рабоце, у магазіне, на вуліцы і ў іншых грамадскіх месцах залежыць толькі ад нас. Працяглыя непрыемнасці, дрэнны настрой могуць абвастрыць старыя хваробы або выклікаць новыя.

Грубасць, крыўда звязаны з вегетатывнымі праяўленнямі ў таго, хто імі закрануты, — пачырваннем або бледнасцю, паченнем, дрыжыкамі, галаўным болем, сэрцабіццём, перарывістым дыханнем, болямі ў страўніку. Асабліва шкодна ўплываюць яны на людзей з расстройствамі нервовай і сардэчна-сасудзістай сістэмы.

Колькі пакут можна было б пазбегнуць, калі б усе мы былі ветлівыя! Бо ласкаваць, добрае слова — не толькі ключ да ўсіх, нават самых моцных, дзвярэй. Яны ствараюць добры настрой.

Раздражненасць і запальчывасць, хуткая змена настрою, беспрычинныя слёзы, недаверлівасць часта бываюць характэрнымі прыкметамі неўраўнаважанага стану. Атэрасклероз настолькі можа змяніць чалавека, што ён становіцца непазнавальным. У гэтых выпадках вінаваты хваробы.

Як вядома, у клімактычны перыяд жанчына больш адчувальная і востра рэагуе на грубасць. Ёй патрэбна павышаная ўвага. Але муж вяртаецца пахмурны, злосны. І тады пачынаюцца сваркі, спрэчкі, іншы раз справа даходзіць да разводу. Муж становіцца прыхільнікам спітнага, а жонка атрымлівае цяжкае нервовае расстройство.

Няветлівасць як праяўленне дрэннага выхавання павінна быць асуджана грамадскаю. Культурныя і ветлівыя адносіны павінны стаць неад'емнай рысай новага чалавека.

Наша кансультацыя

У ІНТАРЭСАХ СЯМ'І

Перад намі пісьмо І. К. Пятровіч з Брэста. «Я атрымлівала ад мужа аліменты па старасці на сваё ўтрыманне, — піша Ірына Канстанцінаўна. — Аліменты былі прысуджаны судом тэрмінам на адзін год пасля разводу. 10 лютага гэтага года тэрмін плацяжоў прайшоў. Як быць далей? Кажуць, што ў некаторых саюзных рэспубліках закон дазваляе спагнаць аліменты на ўтрыманне мужа ці жонкі пажыццёва. Добра было б, калі б урад рэспублікі прыняў і ў нас такі закон. Жанчыны былі б толькі ўдзячныя».

Так, паважаная Ірына Канстанцінаўна, пытанне аб спагнанні аліментаў на ўтрыманне маючага ў тым патрэбу і непрацаздольнага мужа ці жонкі вырашаецца па-рознаму заканадаўствам саюзных рэспублік. У адных рэспубліках закон дазваляе спагнаць аліменты пасля разводу пажыццёва, у другіх — на працягу аднаго года або трох гадоў. Цяжка растлумачыць прычыну такога разна-

бою. Хутчэй за ўсё — гэта прабел у заканадаўстве.

Да нядаўняга часу заканадаўства Беларускай ССР прадастаўляла непрацаздольнаму і маючаму патрэбу мужу ці жонцы права атрымліваць аліменты ад былога мужа ці жонкі, які ў стане аказваць матэрыяльную падтрымку, на працягу аднаго года пасля скасавання шлюбу. Гэта ставіла часам у цяжкае становішча некаторых грамадзян, асабліва жанчын. Таму Прэзідыум Вярхоўнага Савета Беларускай ССР Указам ад 11 ліпеня 1967 г. змяніў закон і ўстанавіў, што аліменты на ўтрыманне мужа ці жонкі пасля разводу могуць спаганяцца пажыццёва. Не мае значэння, калі наступіла непрацаздольнасць мужа ці жонкі, — да шлюбу або на працягу шлюбу. Устаноўлена адно абмежаванне: патрабуецца, каб непрацаздольнасць наступіла не пазней аднаго года пасля скасавання шлюбу.

Разведзеныя муж ці жонка

ПАДАРУНАК

— Каб ты ведала, колькі я патраціла часу, шукаючы для цябе што-небудзь цікавае! — пачала яшчэ з парога мая знаёмая і нават забылася павіншаваць мяне з днём нараджэння...

Яна ўвайшла ў пакой, не паспеўшы дагаварыць сваіх усхваляваных тлумачэнняў. І ўсе госці павінны былі выслухаць наступнае:

— Ты толькі глянь, якое хараство! Хоць пацеркі і не дзяшовыя, але ж я абабегла ўвесь горад, пакуль іх знайшла! Я хацела падараваць табе абавязкова што-небудзь адмысловае! Другіх такіх ні ў каго не ўбачыш!

Мне стала няёмка. Мне нават зрабілася сумна, бо паднесены з такім шумам падарунак сапсаваў мне свята. І не толькі мне. Я адчувала, як госці ў думках адцяньваюць свае падарункі, неспакойна азіраюцца, а некаторыя нават вышмыгнулі за дзверы.

«Адмысловае» пацеркі суправаджаліся такімі красамоўнымі тлумачэннямі, што не прынеслі мне ніякай радасці.

Але гэты выпадак абудзіў у мяне цэлы рад думак наконт падарункаў.

Мне ўспомнілася, як адзін пажылы чалавек расказваў аднойчы пра падарункі, якія ён атрымаў з выпадку ўзнагароды ордэнам. «Трэба было б, — смяўся ён, — узнагародзіць мяне трыццаць гадоў назад, каб я мог згуляць вяселле з пасагам. У мяне сабралася тры піжамы і пяць пар ніжняй бялізны... Не лічачы маек і трусоў... Але самае дзіўнае тое, што амаль уся бялізна была майго памеру. Паведамляю вам гэта на той выпадак, калі...»

Мы тады пасмяяліся, слухаючы яго, але ніхто з нас не задумаўся над тым; а ці не рабіў ён сам калі-небудзь недарэчных падарункаў?.. Бо вось што яшчэ ўсплыло ў мяне ў памяці ў сувязі з гэтым выпадкам.

— Не магу ж я пайсці ў госці з пустымі рукамі!

— Няхай лепей будучы не вельмі свежыя кветкі, чым нічога!

— Нарэшце, гэта заўсёды можа спатрэбіцца ў гаспадарцы!

могуць быць вызвалены судом ад уплаты аліментаў (поўнасьцю або на той ці іншы тэрмін), калі былы муж ці жонка з'яўляецца вінаватым у разводзе.

Кодэкс законаў аб шлюбе, сям'і і апецы Беларускай ССР дапоўнен і яшчэ двума новымі важнымі палажэньнямі: аб парадку прысваення прозьвішча дзецям пасля скасаваньня шлюбу бацькамі, а таксама імя ўсыноўленаму дзіцяці.

Паводле гэтых дапаўненняў, калі бацька ці маці, у каго дзіця асталася пасля разводу на выхаванні, жадае прысвоіць яму сваё прозьвішча, ён павінен звярнуцца па гэтаму пытанню ў выканком раённага (гарадскога) Савета дэпутатаў працоўных. Там і вырашаць пытанне ў залежнасьці ад інтарэсаў дзіцяці.

Усынаўляючы дзіця, усынавіцель мае права прысвоіць яму не толькі сваё прозьвішча і імя па бацьку, як было раней, але і змяніць яму імя па свайму жаданню. Аднак, калі ўсынаўляемы дасягнуў дзесяцігадовага ўзросту, на такое зьмяненне патрабуецца яго згода.

А. ХВАСТОЎ,
кандыдат юрыдычных навук.

— Калі ёй гэта не спадабаецца, падарыць потым яшчэ каму-небудзь!

— Рэч дарагая. А гэта галоўнае. У мяне няма часу думаць і выбіраць!

— Паколькі В. мог падарыць электрычную каструлю, я вазьму і падару пральную машыну!

Гэтыя рэплікі не выдуманьня. Я чула іх сваімі вушамі. Гэта жаданне не адстаць у «дзяжурнай» увазе да якога-небудзь агульнага знаёмага. Таму і трацяць усякую каштоўнасьць падарункі накіштам дарагіх пацерак, «знойдзеных з такой цяжкасьцю», або серванта, падараванага з непатрэбнай шчодрасці, падарункі, купленыя, як гэта ні сумна, толькі таму, што «інакш нельга!»

А што такое, па сутнасьці, падарунак, калі не выказаньне цёплых адносін да чалавека, якому мы яго падносім? Не трэба апашляць добрае пачуццё грубасцю!

Вядома, не гэта самае дрэннае ў цудоўнай традыцыі дарыць падарункі. Але ж яно існуе і ў апошні час нават пераважае над звычаем дарыць сваякам і знаёмым няхай сабе і дробязі, але ад чыстага сэрца.

Лёгкасьць жа, з якой мы сёння робім падарункі, падводзіць нас... Мы проста купляем што-небудзь «адмысловае», дарагое або што пад руку трапіць, бо «сорамна ісьці ў госці з пустымі рукамі»... І забываем, што больш за ўсё трэба саромецца, калі наш падарунак не прынясе чалавеку радасьці, калі ён не з'яўляецца выказаньнем любові...

Н. СТОЧКАВА
[«Болгарская жэніца»]

ДОБРАЙ РАЊЦЫ

Іншы раз, абудзіўшыся ад сну, вы адчуваеце лёгкае недамаганьне. У чым справа? У час начнога сну запавольваецца дзейнасьць сістэмы кровазвароту. Зьвініць будзільнік, вы ўскокваеце з пасцелі і пачынаеце свой працоўны дзень. Але рэзкі пераход ад стану спакою да дзейнасьці вельмі шкодны, ён і з'яўляецца прычынай дрэннага самаадчуваньня.

Для таго, каб арганізм паступова перайшоў на дзённы рытм работы, патрэбна некаторы час паляжаць спакойна з заплушчанымі вачыма. Затым злёгку пацягнуцца і зрабіце 15—20 вярчальных рухаў кісямі рук і ступнямі ног. Сцісніце некалькі разоў пальцы ў кулак. Сагнуце ногі ў каленях і, не прыўзнімаючы іх з пасцелі, зрабіце імі некалькі рухаў. Затым пакладзіце адну руку на грудзі, другую на живот і падыхайце дыяфрагмай. Не спяшаючыся сядзьце

на пасцелі, затым павольна ўставайце, апіраючыся на рукі. Пры гэтым глыбока ўдыхніце. Кроў пачынае пульсавать хутчэй, вы адчуваеце сябе больш бадзёрым.

Калі ёсць час, зрабіце ранішняю зарадку па радыё.

Тым, каму нават лёгка гімнастыка проціпаказана, мы раім комплекс дыхальных практыкаваньняў.

Каб «разгарачыць» арганізм, можна выпіць адразу пасля прабуджэньня гарачы чай, наліты з вечара ў тэрмас. У чай дадайце мёд (чайную лыжку на шклянку) і крыху лімоннага соку. Піце яго маленькімі глыткамі. Гэты прасцейшы сродак, дарэчы, раіцца людзям з нізкім крывяным ціскам.

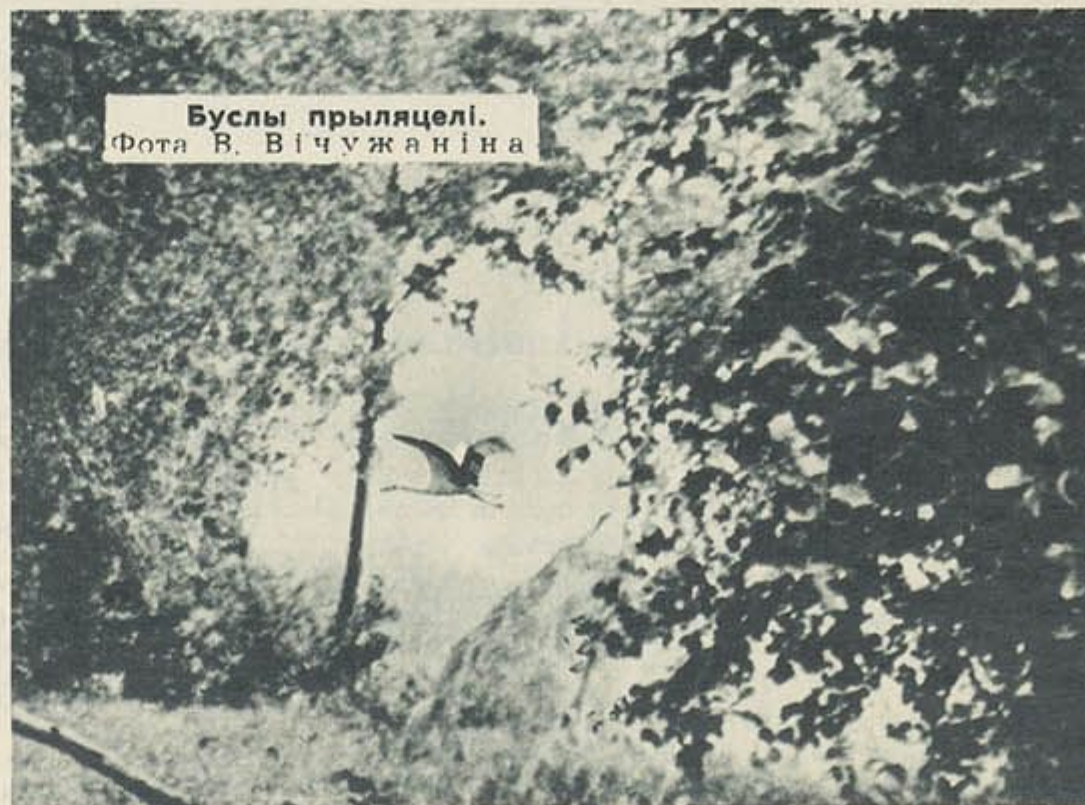
Такім чынам, вы падрыхтавалі сябе да працоўнай дзейнасьці. Цяпер прыміце прахладны душ.

Жадаем вам добрага дня!

КУТОК ПРЫРОДЫ

Падснежнікі.
Фота Ф. Рэўзіна

Буслы прыляцелі.
Фота В. Вічужаніна

КУЛІНАРЫЯ

РЫБА, ТУШАНАЯ З ГАРОДНІНАЙ

Траску або камбалу, палтус нарэжце на кавалкі і пакладзіце ў пасуду ў два-тры рады, чаргуючы са слямі нарэзанай гародніны і рэпчатой цыбулі. Дадайце алей, тамат-пюрэ, 3-працэнтны воцат, перац, соль, лаўровы ліст, гваздзіку, карыцу і тушыце 1—1½ гадзіны.

Падавайце з адваранай бульбай.

На 500 г траскі — 2—3 морквіны, пятрушка, сельдэрэй, 1—2 цыбуліны, 2 ст. лыжкі тамату-пюрэ, 3 ст. лыжкі алею.

БЛІНЦЫ З ЗЯЛЁНЫМ ГАРОШКАМ

Яйкі добра змяшайце з соллю, цукрам і развядзіце халодным малаком. У атрыманую сумесь усыпце прасеяную пшанічную муку і тут жа старанна вымешайце венікам. Цеста працадзіце праз частае сита. Выпякайце блінцы на чыгунных патэлях, добра змазаных салам або топленым маслам.

Прыгатуйце малочны соус. Для гэтага пшанічную муку нагрэйце са сметанковым маслам,

не дапускаючы змены яе афарбоўкі. Развядзіце гарачым малаком, увесь час памешваючы; пакладзіце зялёны кансерваваны гарошак (без вадкасці), соль, цукар і даведзіце да кіпення.

На падсмажаны бок блінца пакладзіце малочны соус, змяшаны з зялёным гарошкам, загарніце яго, надаўшы блінцу чатырохвугольную форму. Змачыце ў яйку, абкачайце ў молатых сухарах і падсмажце з двух бакоў. Паліце маслам (або падаіце смятану).

На 1 шклянку пшанічнай мукі (у тым ліку 1—2 ст. лыжкі на соус) 1—2 яйкі (у тым ліку 1 яйка ў цеста), 2 ст. лыжкі цукру (у тым ліку 1 лыжку ў цеста), 10—15 г сала, 2—3 ст. лыжкі молатых сухароў, 200—300 г зялёнага кансерваванага гарошку, 2—3 ст. лыжкі сметанковага масла, 2½ шклянкі малака (у тым ліку ½ шклянкі на соус).

ТРАСКА ПА-ДАМАШНЯМУ

Траску — свежую або салёную (яе трэба вымачыць) — нарэжце кавалачкамі па 30—40 г, пасыпце соллю, перцам, зяленівам пятрушкі або кропам, папырскаяце воцатам і алеем, палажыце лаўровы ліст і дайце пастаяць 20—30 минут.

Вараную бульбу нарэжце кружочкамі.

У глыбокую патэльню, змазаную маслам, пакладзіце марынаваныя кавалачкі рыбы, на іх — кружочки бульбы.

Зверху рыбу заліце яйкам, змяшаным з малаком, папыр-

скайце алеем і запячыце ў духоўцы.

На 800 г траскі—500—700 г бульбы, 1—2 лаўровыя лісцікі, 1 чайная лыжка 3-працэнтнага воцату, 1—2 чайныя лыжкі алею, 2 яйкі, 2—3 ст. лыжкі малака.

СМАЖАНІНА ПА-ЎКРАЇНСКУ

Бульбу і моркву нарэжце на кубікі і абсмажце на топленым сале. Дадайце пакрышаную рэпчатую цыбулю, пасыпце перцам і добра перамяшайце.

Мяса абсмажце, уліце булён, пакладзіце тамат-пюрэ і тушыце да палавіны гатоўнасці.

Падрыхтаваную гародніну пакладзіце слямі, чаргуючы яе з абсмажаным мясам. Уліце булён, пакладзіце перац гарошкам, лаўровы ліст і тушыце да гатоўнасці. Пры падачы пасыпце дробна насечаным часнаком і зяленівам. На гарнір — салёныя агуркі.

На 500—600 г ялавічыны — 700—800 г бульбы, 1 цыбуліна, 1—2 морквіны, 3—4 ст. лыжкі свінога топленага сала, 2 ст. лыжкі тамату-пюрэ, 2—3 зубкі часнаку, 1½ шклянкі булёну.

САЛЯНКА НА ПАТЭЛЬНІ

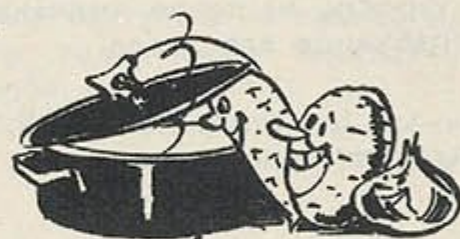
Свініну нарэжце на кавалкі, злёгка адбіце, а затым нарэжце маленькімі кавалачкамі па 25—30 г. Абсмажце на сале. Дадайце накрышаную рэпчатую цыбулю і смажце яшчэ 5—7 минут. Дадайце адвараныя ныркі, вараны язык і каўбасу, нарэзаную на дробныя кавалачкі, салёныя агуркі (ачысціўшы ад

зярнят і абабраўшы), нарэзаную саломкай, і тушыце 5—10 минут.

Пшанічную муку падсмажце з тлушчам. Развядзіце яе булёнам да сярэдняй гушчыні. Дадайце тамат-пюрэ, чырвоны молаты перац, лаўровы ліст. Гэтым соусам заліце падрыхтаваныя тушаныя прадукты. Пакладзіце смятану, добра перамяшайце і пры слабым нагрэве даведзіце да кіпення. У салянку можна дадаць часнок. Пры падачы пасыпце зяленівам.

На 300 г свініны — 200 г языка, 150 г нырак, 40—50 г варанай каўбасы, 40—50 г сала, 3—4 цыбуліны, 4—5 салёных агуроў, 1 ст. лыжка пшанічнай мукі, 1 ст. лыжка тамату-пюрэ, 4—5 ст. лыжак смятаны.

СУП БУЛЬБЯНЫ З ЯЛАВІЧЫНАЙ

Прамытае мяса заліце халоднай вадой і хутка даведзіце да кіпення. Як толькі булён закіпіць, здыміце пену і працягвайце варыць пры слабым кіпенні. На гэта пойдзе 2½—3 гадзіны. Калі на паверхні булёну паявіцца тлушч, пакладзіце цыбуліну, разрэзаўшы яе папалам, і корань пятрушкі. Тады эфірныя масла, якія знаходзяцца ў гародніне, прыйдучы ў булён (гэтую гародніну потым можна дробна нарэзаць і пакласці ў суп), і ён будзе добра араматызаваны.

Пасля таго, як мяса зварыцца, выньце яго, аддзяліце ад касцей, астудзіце і нарэжце на невялікія кавалачкі.

Гатовы булён працадзіце, пакладзіце ў яго моркву, нарэзаную кружочкамі, цыбуліну, нарэзаную колцамі, бульбу (кожны клубень трэба разрэзаць на 4—6 частак), даведзіце да кіпення. Затым пакладзіце кавалачкі мяса, соль і ў закрытай пасудзіне зварыце суп да гатоўнасці. Незадоўга да заканчэння варкі пакладзіце ў суп 2 лаўровыя лісцікі і 2—3 гарошыны перцу.

Разліце па талерках і пасыпце зяленівам пятрушкі або кропам.

На 500 г ялавічыны — 8—10 бульбін, 2 цыбуліны, 1 морквіна, 1 пятрушка.

МОДЫ

(ЧАЦВЕРТАЯ СТАРОНКА ВОКЛАДКІ)

1. Летняе паліто з набіўнога шоўку, расшыранае ўнізе. Яно без засцежкі, з накладной кішэняй.

2. Прыгожая плісіраваная сукенка з лёгкага шоўку. Засцежка на канеццы ззаду.

3. З тканіны ў палоску можна пашыць гэтую прыгожую сукенку. Аздобу падабраць у колер адной з палосак. Спінка прамая, свабодная.

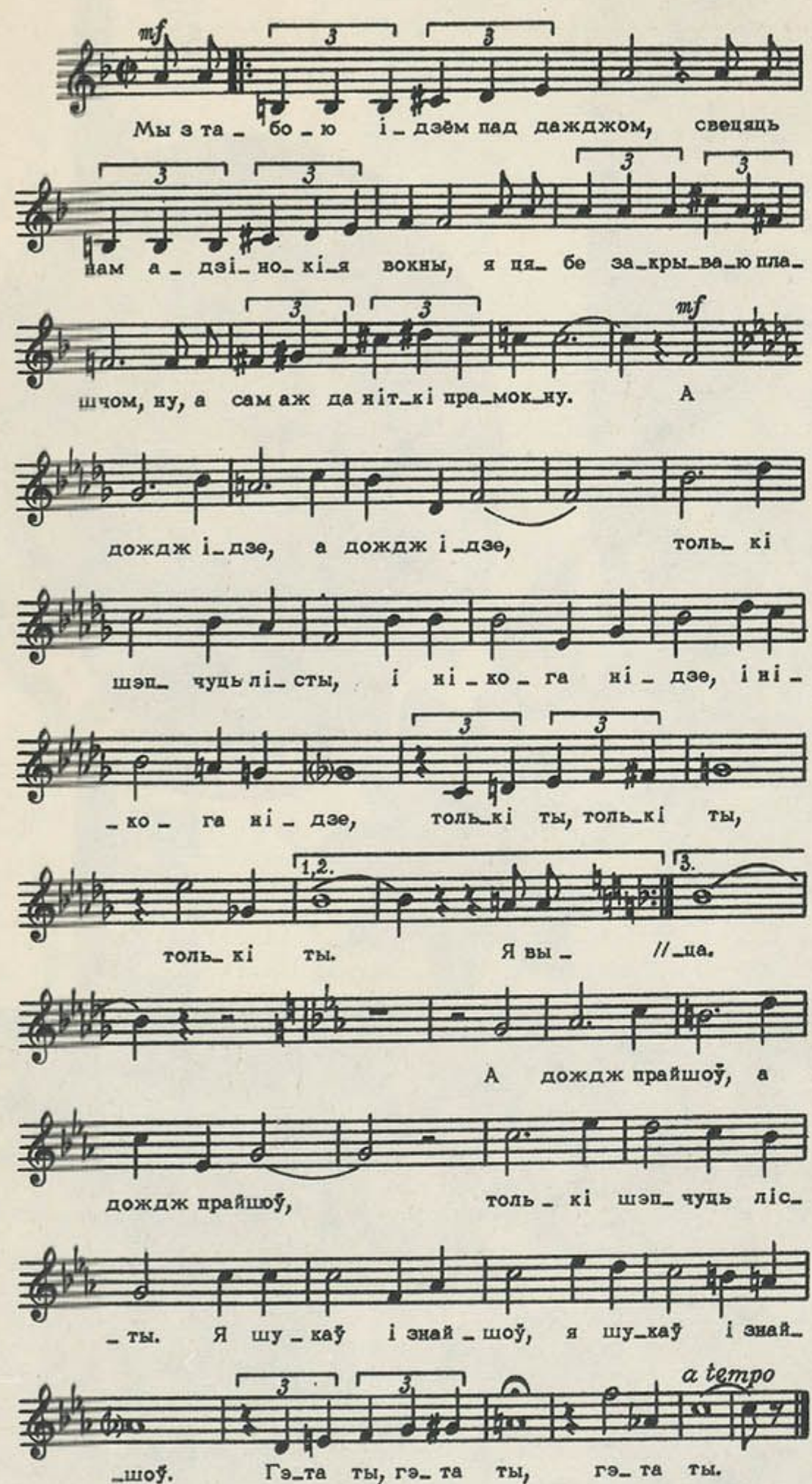
4. Камбінаваная сукенка з двюх тканін. Злёгку прыталеная. Засцежка спераду на «маланку». На спінцы — канетка.

5. Прыгожая сукенка з капрону, на чахле. Спінка цэльнакроеная, са швом пасярэдзіне.

6. Сукенка з тоўстай шаўковай тканіны, прыталеная вытачкамі. Рукавы рэглан. Спінка са швом пасярэдзіне, у шво ўстаўлена засцежка — замок «маланка». Каўнерык-хамуцік на спінцы разыходзіцца.

7. Сукенка без рукавоў, расшыраная ўнізе. Пашыта з тоўстага шоўку. Спінка са швом пасярэдзіне. Каўнерык выкраены разам з полачкамі.

8. Спадніца з лёгкага шоўку, сабраная ў мяккую складку. Блузка злёгку з напускам. Засцежка ззаду.

ПАД ДАЖДЖОМ

Словы С. ГРАХОЎСКАГА

Музыка Ю. СЕМЯНЯКИ

Мы з табою ідзем пад
дажджом,
Свецяць нам адзінокія вокны,
Я цябе закрываю плашчом,
Ну, а сам аж да ніткі прамокну.

Прыпеў:
А дождж ідзе,
А дождж ідзе,
Толькі шэпчуць лісты.
І нікога нідзе,
Толькі ты, толькі ты,
Толькі ты.

Я выходзіў насустрач вясне,
Азіраўся на кожным прыпынку,
Я шукаў, і прысніліся мне
На знаёмых павеках дажджынікі.

Прыпеў.

Каля вашага дома блукаў,
Ды баяўся пастукацца
ў дзверы.
Я цябе пад дажджом адшукаў,
Пад плашчом, каля самага
сэрца.

Прыпеў:

А дождж прайшоў,
А дождж прайшоў,
Толькі шэпчуць лісты.
Я шукаў і знайшоў,
Я шукаў і знайшоў.
Гэта ты, гэта ты,
Гэта ты.

Мал. Ул. Табушава.

На першай старонцы вокладкі — Святлана Пархоменка, капі-
равальшчыца СКБ «Гомсельмаша».
Каляровае фота Ул. Вяхоткі.

Галоўны рэдактар А. П. УС. Рэдакцыйная калегія:
М. Н. БАРСТОК, А. С. ВАСІЛЕВІЧ, М. А. ЖЫДОВІЧ,
М. С. КОНАНАВА, Р. У. КУДРЭВІЧ, Л. П. МАРЫНКЕ-
ВІЧ, Р. С. ПІЕНАВА, В. А. ЧАРНЯЎСКАЯ.

Мастацкае афармленне Ю. Пучынскага.
Тэхнічны рэдактар І. А. Цылаў. Карэктар В. І. Асіпенка.

АТ 08082. Журнал «Работница и крестьянка»
на беларусском языке, Издание ЦК КП Белоруссии.

Здадзена ў набор 7/III-68 г. Падп. да друку 29/III-68 г.
Друк. арк. 5,5. Аўт. арк. 7,3.
Папера 60×90%. Адрас рэдакцыі: Мінск, Ленінскі праспект, 77.

Тэлефоны: галоўнага рэдактара — 6-17-51, адказн. сакратара,
аддзела прамысловасці — 6-38-14, аддзелаў сельскай гаспадаркі
і культуры — 6-38-24.

Друкарня выдавецтва «Звязда», Мінск. Цана 15 кап.
Дадатак — выкрэйка. Тыраж 263956 экз. Зак. 791.

4

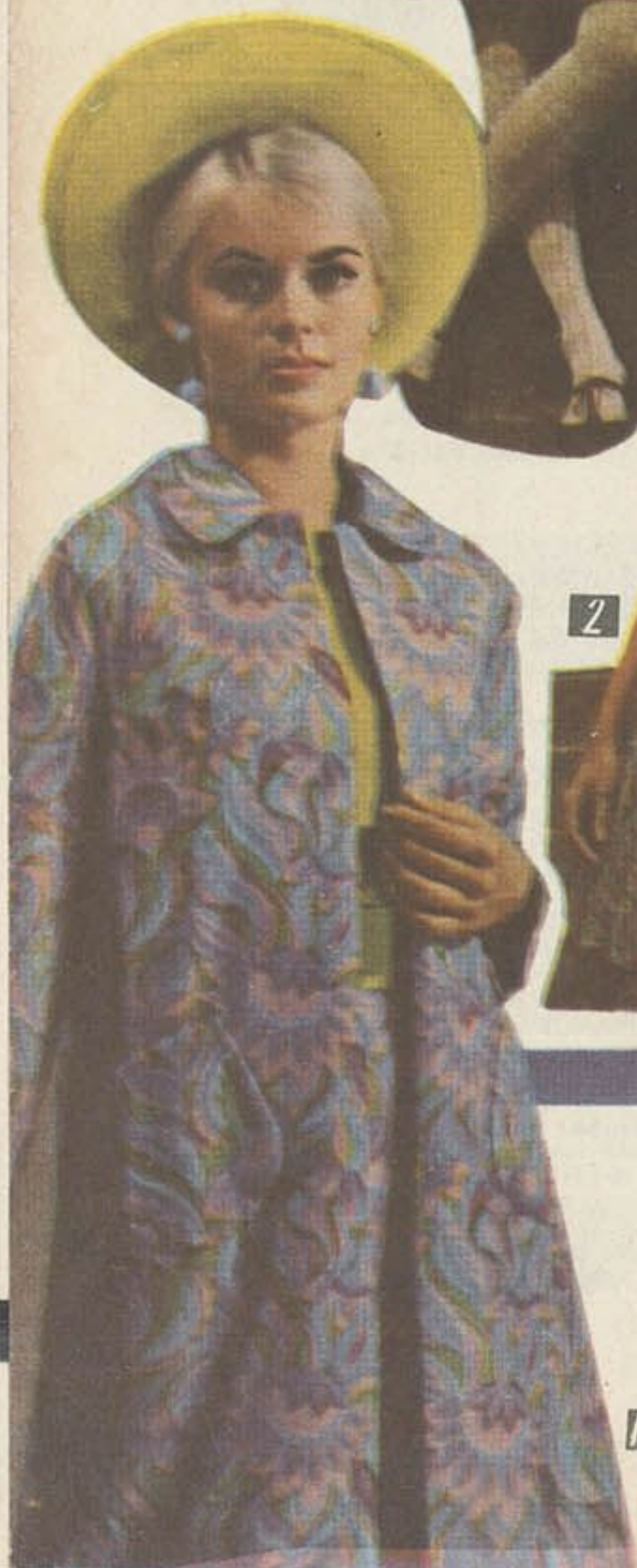
5

6

3

2

7

8

Цена 15 кап.

74995

1